

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A DEBRECENI JAVÍTÓINTÉZET SZLENGJE

Témavezető:

Dr. Kis Tamás
docens

Készítette:

Vad Lilla
V. magyar – V. angol

Debrecen, 2008

I. Bevezetés	3
II. Néhány gondolat a szlengről	6
III. A Debreceni Javítóintézet	13
IV. A gyűjtés módszere	18
V. Intézet és nyelv	21
1. Zárt és nyitott, formális és informális csoportok	21
2. A szleng iránti attitűd	22
3. Az intézet szlengjének használói és működése	24
4. A szavak, kifejezések keletkezéséről – ahogyan a használók látják	27
VI. Debreceni Javítóintézet szlengjének nyelvi jellemzői	29
1. A témakörök jelentősége	29
2. Szóalkotási módok a javítóintézet szlengjében	32
I. KÜLSŐ SZÓALKOTÁS	32
II. JELENTÉSBELI SZÓALKOTÁS	34
III. ALAKI SZÓALKOTÁS	35
IV. A SZÓALKOTÁS RITKÁBB MÓDJAI	37
V. SZÓJÁRÁSOK	37
VII. Zárszó	39
A szótárban használt rövidítések	40
A DEBRECENI JAVÍTÓINTÉZET SZLENGSZÓTÁRA	41
Bibliográfia	55

I. Bevezetés

Szakedolgozatom témájaként a Debreceni Javítóintézetben élő fiatalok nyelvhasználatának, azon belül is szókincsének, kifejezőképességének összegyűjtését, elemzését választottam. Elemzésemnek fontos része lesz, hogy a javítóintézetben élő fiatal fiúk nyelvhez való viszonyulását, saját nyelvhasználatukról való gondolkodását, véleményét feltárjam. Javítóintézeti szlenggel nem sokan foglalkoztak még Magyarországon, bár a téma közel áll a már többször elemzett börtönszleng témaköréhez, és természetesen szintén sok rokonságot mutat a diákszleng számtalan elemével, hiszen tulajdonképpen erről van szó, egy fiatal közösség sajátos nyelvhasználatának kialakulásáról.

Az élő nyelvvél való foglalkozás mindig különleges élményt nyújt, és izgalmas felfedezésekhez vezet. Nyelvünk gazdagsága és használóinak kreativitása vonzó szempont volt e téma kiválasztásakor. A szleng kialakulása kapcsán különösen is nagy jelentősége van ezeknek a tulajdonságoknak, hiszen állandóan változó nyelvünknek leggyorsabban és legfolyamatosabban megújuló részéről van szó. Értendő ez elsősorban, természetesen a szókincsre.

A szlengkutatásnak feltétlenül kapcsolatban kell állnia a szociológia és a pszichológia tudományával, hiszen a kisebb csoportok, közösségek, melyekben létrejönnek a különböző nyelvváltozatok, összetételüket illetően – az esetek többségében – valamilyen közös szempont (pl. társadalmi osztály, életkor, lakóhely, foglalkozás, hobbi) alapján alakulnak ki. E téma esetében a javítóintézet, mint a fiatalok büntetőintézménye adja a közösséget. Olyan fiatal fiúkról van szó, akik valamilyen bűncselekmény elkövetése miatt kerültek az intézetbe, tárgyalásukra várnak, vagy már büntetésüket töltik. Ám semmiképpen sem szabad előítéllettel közelíteni ezekhez a fiatalokhoz, minthogy előttük áll még az élet, most kezd még csak személyiségük kialakulni. Nevelhetőek, nevelendőek, hiszen éppen emiatt vannak ezen a helyen, ahogyan ezt az intézmény mottója is mutatja: „Ha a gyereket folyton bírálják, a lenézést tanulja. Ha a gyerek állandó gyűlöletben él, a háborút tanulja. Ha a gyereket mindig gúnyolják, a féltékenységet tanulja. Ha a gyereket folyton megszégyenítik, a büntudatot tanulja. Ha a gyereket tolerancia veszi körül, a türelmet tanulja. Ha a gye-

reket folyvást biztatják, a bizalmat tanulja. Ha a gyereket biztonság veszi körül, a hitet tanulja. Ha a gyerek teljesítményét elismerik, a megbecsülést tanulja. Ha a gyerek jórészt helyesléssel találkozik, önmaga szeretetét tanulja. Ha gyereket elfogadják, és barátságos légkörben él, megtanulja szeretni a világot. *A gyerekek azt élik, amit tanulnak!*” – olvasható a javítóintézet honlapján. Nem bűnözői csoportról van szó – és ebből a szempontból el is kell őket különítenünk a börtönviselt személyek vizsgálatától –, hanem olyan fiatal fiúkról, akik bár követtek el súlyos hibákat, még nem léptek be a felnőttkorba, és az intézmény keretei között komoly segítséget kapnak ahhoz, hogy be tudjanak illeszkedni a társadalomba. Tehát elsősorban nem mint fiatal bűnözőkre fogok tekinteni kutatásom alanyaira, hanem mint egy serdülő, problémás(abb) közösség tagjaira.

Valódi, átfogó vizsgálatot és tanulmányt abban az esetben tudnánk adni, ha nem csupán a nyelvet tanulmányoznánk, hanem az egyes növendékek szociális, pszichológiai hátterét, és az alapján szűrnénk le konklúziókat. Hiszen ahogy olvashatjuk KIS TAMÁS „Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához” című munkájában, a szleng elsősorban nem nyelvészeti probléma, hanem (szociál)pszichológiai, ahol a lélektani vonatkozások fontos szerepet kapnak. Ezek szerint – SZILÁGYI MÁRTONnal egyetértve – a nyelv csupán járulékos kutatási téma (KIS 1997: 240). Ilyen átfogó tanulmányt írt ULLA BONDESON és TERESA LABOV akik a szókincs vizsgálatán túl széles körű kutatást végeztek egyéb területeken is a serdülők körében. A magyar dolgozatok közül meg kell említeni REPKA TÜNDE ÉVA munkáját, mely részletesen elemzi az argótudást a szocializáció, a társadalmi háttér, az elkövetett bűncselekmény, a nemzetiség, az életkor, a javítóintézetben töltött idő szempontjából. Kisebbségi lélegzetvételű munka KALCSÓ KRISZTINÁÉ, aki a hangsúlyt elsősorban az aszódi fiúnevelő intézet szókincsének összegyűjtésére helyezte. A magyar börtönszleng SZABÓ EDINA vizsgálta doktori értekezésében, e tanulmány szintén ösztönzőleg hatott rám témám megválasztásában.

A fentebb említett BONDESON, aki Svédországban, egy női javítóintézetben végezte kutatásait, nagy hangsúlyt helyezett a növendékek egymás közötti kapcsolatának felderítésére. Összefüggést keresett az argó ismerete és a csoporton belüli hierarchikus viszonyok kialakulása között. Megállapította, hogy a közösség szlengjének ismerete egyenesen arányos a csoporttársak általi elismertséggel, ezáltal a hierarchi-

kus rendben való elhelyezkedéssel. Nem csupán azt vizsgálta tehát, hogy valaki milyen mértékben és mióta ismeri az intézmény szlengjét, hanem a lányok egymás közötti kapcsolatait, érzéseit is felmérte, valamint a kapott eredményt összevetette intelligenciájukkal és bűnözési „történelemükkel”, visszaesési statisztikájukkal (BONDESON 2002: 159–196).

Dolgozatomban nem kívánok ilyen széleskörű elemzést nyújtani. Elsősorban a közösség szókincsére, frazeológiájára fogok koncentrálni, valamint a neveltek saját nyelvükkel kapcsolatos érzelmeire, véleményére. Fontos kérdésem tehát, hogy hogyan vélekednek az általuk kialakított nyelvváltozatról, és ez milyen hatással van annak működésére. Az anyaggyűjtést kérdőívek és interjúk formájában tervezem. A szóhasználatra különböző témakörökben fogok rákérdezni csakúgy, mint emberek megnevezései, bűnözés „szakszavai”, szexualitás, intézeti élet, szórakozás stb. A személyes beszélgetésektől, interjúktól azt várom, hogy azok által betekintést nyerek az intézmény belső világába, a közvetlenebb élmény segítségével pedig könnyebb lesz megérteni az ott élők nyelvhasználatát és levonni a konklúziókat.

Elsősorban azt a zárt szlengszókincszet szeretném összegyűjteni, mely a Debreceni Javítóintézet közösségére jellemző. Ám mivel a vizsgálandó csoport tagjainak nyelve minden bizonnyal kapcsolatban van bizonyos „külvilági” argóval, elengedhetetlen, hogy olyan szavak, kifejezések is szerepeljenek szlengjünkben, melyeket nem az intézet falain belül tanultak. Ezeket a szavakat természetesen csak akkor tekintem a vizsgálódás tárgyának, ha azok a benti életnek is mindennapi „tartozékai”, a közösség nagy része ismeri és használja azokat.

Célom – a Debreceni Javítóintézet szlengjének összegyűjtése mellett –, hogy szakdolgozatommal rávilágítsak a javítóintézetben élők mindennapjaira, nyelvhasználatuk megvizsgálásának segítségével képet tudjak adni azokról a dolgokról, melyek leginkább foglalkoztatják őket, szerepet játszanak életükben, gondolataikban. Meg szeretném érteni továbbá, hogy a nyelv milyen mértékben járul hozzá a közösség kialakításához, esetleg mennyiben eredményez elkülönülést a társadalomtól, és mindennek mennyire vannak tudatában használói.

II. Néhány gondolat a szlengről

Mielőtt rátérnék a szűkebb témám vizsgálatára, fontosnak tartom, hogy néhány szót szóljak a szleng jelenségéről. A fogalom meghatározása nem egyszerű dolog – ahány kutató, annyiféle megfogalmazás –, ezért nem áll szándékomban *egy* definíciót kijelölni, csupán egy kis „ízelítőt” adnék a lehetséges „megoldások” közül. Számptalan értelmezés született már nyelvészek, szociológusok, pszichológusok és más kutatók által a jelenségre, ám nincs egy olyan meghatározás, melyet *a* szleng definíciójának lehetne nevezni.

Ha a hétköznapi (jelen esetben nem nyelvész) embert megkérdezzük arról, hogy mi a szleng, minden bizonytal ismerni fogja a kifejezést, és valószínűleg példákat is tud majd hozni a szlengre, ám a definiálással már nehezebb dolga lesz. Megkérdeztem néhány laikust, akik soha nem foglalkoztak nyelvtudománnyal (ha a szleng egyáltalán ebbe a kategóriába sorolható), hogy mit értenek szleng alatt. A válaszok nagyon változatosak voltak, néhány példa közülük: „hétköznapi beszéd”, „a hétköznapiótól eltérő beszéd”, „a társadalom alsóbb rétegeinek beszédstílusa”, „a diákok beszéde”, „olyan szavak, amiket azért használnak a fiatalok, mert azt hiszik, hogy népszerűek lesznek tőle”, „nyelv, amelyet egy bizonyos közösség használ”, „régén nevezték így a városi beszédet”, „csúnya szavak”, „helytelen beszéd”, „nehezen érthető, kitalált szavak” stb. A válaszok színes skálája is azt bizonyítja, hogy olyan jelenségről van szó, melynek nemhogy pontos definíciója nem létezik, de mindenki számára mást és mást jelent. A szlenget tehát „mindenki ismeri, de senki sem tudja meghatározni”, ahogy ez oly sokszor olvasható a szakirodalomban (PENTTINEN 1984: 10; ugyanez a megfogalmazás PAUL ROBERTStól idézve: ANDERSSON–TRUDGILL 1990: 69). A közvéleménynek a szlenghez való viszonya is sokrétű. Vanak, akik kifejezetten negatívan ítélik meg a jelenséget, úgy vélik, hogy a nyelv szépségét és nemességét rongják a „légből kapott” kifejezések, míg mások érdeklődéssel fordulnak felé. Sokan nem is tudják, hogy maguk is aktív használói valamiféle szlengnek, hiszen elengedhetetlen, hogy kisebb csoportokban, közösségekben ne alakuljanak ki bizonyos nyelvi különlegességek.

A szlenggel kapcsolatos bizonytalanság nem csak a közvéleményre jellemző, hanem a nyelvvel foglalkozó szakemberekre is. Ezt mutatja az is, hogy Magyarországon meglehetősen későn kezdtek el foglalkozni e témával.

A modern szlengkutatás Magyarországon 1980-ban indult meg, igazi fellendülését pedig csak 1989 óta számíthatjuk. A korábbi időszakban figyelmen kívül hagyták a jelenséget, helytelen nyelvhasználatnak számított. (Ez a berögződés meglátszik a fentebb idézett szlengről alkotott vélemények némelyikén is.) Mindössze egy említésre érdemes alkotás született a témában 1989 előtt, BÁRCZI GÉZA A „pesti nyelv” című tanulmánya. KIS TAMÁS a mellőzöttség két fő okát jelöli meg: egyrészt politikai, ideológiai alapja van szerinte e mulasztásnak, másrészt pedig a magyarországi nyelvészet hozzáállásával voltak (vannak) problémák. A kutatás ugyanis hosszú ideig csak a nyelvnek azon rétegeire irányult, melyeket a nemzeti, irodalmi nyelv szempontjából kiemelkedőnek tekintettek. A szleng csupán egzotikumnak számított ezek mellett. Ma már elsősorban a szociolingvisztika körébe tartozik a szleng kérdése (KIS 1997: 238). A szlengkutatás egyre népszerűbbé vált az utóbbi években Magyarországon, számos tanulmányt, szakdolgozatot írtak a témában, valamint különböző, kisebb-nagyobb közösségek szókincsét lehet megtalálni szlengszótárak formájában.

Nézzünk tehát néhány lehetséges definíciót a szleng fogalmára. Hogy lássuk mire számíthatunk, először PÉTER MIHÁLYT idézem: a szlenget „mindenki ismeri, és mindenki másként határozza meg” (PÉTER 1999: 25). Ezt bizonyítja, hogy egy egész kötet tanulmány jelent meg a szleng fogalmáról: FENYVESI–KIS–VÁRNAI: Mi a szleng? Ahogyan már fentebb is leszögeztem, nem *egy* definíciót keresek éppen ezért, hanem megpróbálom összegyűjteni a szleng legfontosabb tulajdonságait a nyelvészek által megadott különböző meghatározások alapján.

A szlengről általában megállapíthatjuk, hogy nyelvünk leggyorsabban változó részét képezi. Egy kisebb vagy nagyobb csoport, közösség körében kialakuló nyelvhasználatot jelent. Elsősorban szóbeli nyelvről van szó, saját nyelvtana nincs, a köznyelvtől való elkülönülés leginkább a szókincsét érinti. Esetenként szerepet játszhat a szleng kialakulásában az elkülönülési szándék, ugyanakkor nagyon fontos tulajdon-

sága, hogy az egyes szlengnek nem különülnek el egymástól élesen, sőt a köznyelvvvel és az irodalmi nyelvvel is állandó érintkezésben vannak.

A szlenggel kapcsolatban legtöbbször az ifjúság nyelve vagy valamiféle városi beszédmód jut eszébe. Kétségteljesen gyors, állandó megújulása és gazdagsága sokat köszönhet a fiatalság energikusságának, kreativitásának valamint a városban élők felpörgetett életvitelének. A diáknyelv és a városi nyelv természetesen nem ugyanaz, ám ahogyan arra VLAGYIMIR JELISZTRATOV is rámutat, van némi alap a hasonlóságok keresésében, hiszen „a diákok, az ifjúság, különböző fiatal csoportok beszédalkotása valóban sajátos magja a városi szlengnek. Az ifjúság nyelvi tekintetben a város legmozgékonyabb, leginkább kísérletező kedvű része” (JELISZTRATOV 1998: 108).

TERESA LABOV szerint az minősül a fiatalok nyelvhasználatában szlengnek, amit ők maguk annak nyilvánítanak, ami saját érdeklődési körüket és tevékenységeiket fejezi ki. Három fő kategóriát állapít meg: 1. olyan kifejezések, melyek az emberek besorolására valók; 2. embereket, tevékenységeket és helyeket pozitívan vagy negatívan lefestő kifejezések; 3. a szabadidő eltöltésére, különböző módjaira használt szavak (LABOV 2002: 305).

A fiatalok szóalkotásának jelentőségéről beszél BACHÁT LÁSZLÓ is. „Termékeny eredetiség [...], szinonimagazdagság, játékos szóalkotás, szemléletes kifejezések, tréfás szólások jellemzik szókészletüket, kifogyhatatlan találékonyság a becézésben, a ragadványnevek létrehozásában, az intézmények és a helyek elnevezésében”. Mindez teljes mértékben igaz a fiatalok mai szóalkotásmódjára is. BACHÁT folytatásában viszont a hagyományos nyelvészet konzervatív szemlélete figyelhető meg: „másfelől az argó és a tolvajnyelv szavainak nagy száma, az ízléstelenségek, durvaságok, a túlzó jelzők és a mindenek szók uralma jellemzik” (BACHÁT 1988: 147). A szlengkutatás fellendülése éppen az e tekintetben történt szemléletváltásnak köszönhető. A nyelv sokszínűségéhez hozzátartozik mindenféle szó és kifejezés, amit a beszélő használ, éppen ezért nem értek egyet a szleng azon negatív megítélésével, melyeket a durvaságok és trágárságok alapján alkotnak.

Bár a szleng korántsem csak a fiatalok beszédmódját jelenti, azért foglalkoztam mégis hosszabban ezzel az aspektussal, mert dolgozatomban fiatal korúak nyelvhasználatát fogom vizsgálni, ezért úgy gondoltam, hogy mindenképpen hasznos lehet többféle szempont számbavétele a fiatalok nyelvi szokásaival kapcsolatban.

A Magyar értelmező kéziszótár mindössze ezt a tömör meghatározást adja a szleng szócikkre: „Nagyvárosi (eredetű) zsargon, argó” (ÉKsz. 1298). A meghatározásból adódnak a következő kérdések: akkor tehát a szleng egyenlő az argóval és a zsargonnal? Mi az argó, és mi a zsargon? Nem árt tisztázni ezt a kérdést, hiszen e fogalmakat gyakran keveri a laikus, sőt a nyelvészek is sokszor más és más értelemben használják őket. Itt sincs tehát egyetértés.

DEME LÁSZLÓ például nem használja a szleng kifejezést, csak argóról és zsargonról beszél. A különböző csoportokhoz kötött nyelvhasználati változatokat zsargonoknak nevezi. Társadalmi csoportokról beszél, úgymint a városi kispolgárság, az ifjúság, a nagyobb városok alvilága. A zsargont kisebb közösségekhez is köti, például diákcsoportokhoz, mozgalmi egységekhez, kártyásokhoz, aranyifjakhoz stb. Megemlíti ezeknek a sajátos nyelvhasználatoknak „befogadó”, vagy esetenként „kizáró” jellegét, sőt, a titkosság is igen fontos tulajdonsága bizonyos csoportnyelveknek, mint például a tolvajnyelv és az alvilági argó esetében. DEME így minősíti ezeket a nyelvváltozatokat: „mivel nem szükségét elégítenek ki, és fölösleges elkülönülést eredményeznek, nem hasznos, s nem is pozitív irányú eltérések az általánostól” (DEME 1987: 156). Ezzel az utóbbi megjegyzéssel semmiképpen sem értek egyet. Véleményem szerint nem pozitív vagy negatív jelenségről van szó, hanem egyszerűen a nyelv természetes tulajdonságáról, állandó megújulásáról, gazdagságáról.

A csoportnyelvek legelterjedtebb fajtájaként említi a szlenget SZILÁGYI N. SÁNDOR. Külön beszél a zsargonról és az argóról, ám felhívja a figyelmet arra, hogy egyik sem azonos a szlenggel, ellentétben bizonyos munkák vélekedésével. A zsargon jelentősége ma már nem olyan nagy, mint régen volt. A szó eredetileg a „felső tízezer” sajátos beszédmódját jelölte, mely elkülönítette ezt az osztályt az alsóbb néprétegektől, és együvé tartozását is kifejezte. SZILÁGYI azon a véleményen van, hogy az egyes tudományok szókincsére ma használatos szakmai zsargon elnevezés nem helyes, hiszen a „zsargon szó inkább rosszalló, mintsem dicsérő minősítés” (SZILÁGYI 1999: 9). KIS TAMÁS a zsargonról szintén olyan nyelvhasználati formaként beszél, mellyel a beszélő a társadalmi helyzetét fejezi ki (KIS 1991: 14–15). A tudományos nyelvekre a szaknyelv kifejezés a helyes, mely egyértelműen elhatárol-

ható a szlengtől. A szaknyelvek szavai ugyanis szóteremtéssel, míg a szleng szavai szókeletkezéssel jönnek létre (KIS 1991: 14).

Az argó vagy tolvajnyelv eredetileg az alvilág, a bűnözők nyelve. Kialakulásában fontos állomás a 13-14. századi Franciaország, amikor az egyre nagyobb számú törvényen kívüli csoportosulások titkos nyelveket hoztak létre annak érdekében, hogy „munkájukat” végezni tudják. Célja tehát a titkosság, a francia argóra pedig különösen is jellemző, hogy a beavatatlanok semmit, vagy csak keveset értenek belőle. SZILÁGYI leírja továbbá, hogy a sajátos szókinccsen kívül „az igénytelen nyelvhasználat, a durva, vaskos kifejezések, gyalázkodások gyakorisága jellemzi” (SZILÁGYI 1999: 10). A tolvajnyelv szlengre gyakorolt hatásáról VLAGYIMIR JELISZTRATOV ír munkájában. Villon korába megy vissza, amikor népszerű volt a „jószívú haramia”, így a társadalom peremére szorultak hatása a nyelvre megnőtt, és a nyelv marginális elemei behatoltak a társalgási nyelvbe (JELISZTRATOV 1998: 104–105). Az általam vizsgált csoport nyelve, ahogy a már említett diáknyelvi szlenggel, úgy a tolvajnyelvvél is – távolról – kapcsolatban áll. Ennek jelentőségére és mértékére a későbbiekben visszatérek.

PÉTER MIHÁLY e sokféle nyelvváltozat együttes jelenlétére mutat rá a szlengben: „a szleng tápláló forrásai a különféle zsargonok, argók, a nyelvjárások, maga a köznyelv, valamint idegen nyelvek. Ugyanakkor maga a szleng is táplálja a köznyelvet, elsősorban annak bizalmas társalgási stílusát” (PÉTER 1999: 29). Valóban, a szleng egyik fontos tulajdonsága, hogy a nyelvhasználók minden rétegével kapcsolatban áll, a nyelvi „termékek” folyamatosan ki-be áramlanak az elmosódott határon. Ennek oka, és egyben következménye a szókinccs gyors és folyamatos változása. Egyes vélemények szerint egy szó addig számít szleng kifejezésnek, amíg a köznyelv át nem veszi azt. Ahogy ez megtörténik, a szó elveszíti elkülönítő szerepét, már az egész társadalom használni fogja, így megszűnik csoportnyelvbeli funkciója.

A szleng alapvető nyelvi jellemzőjének az expresszivitást tartja PÉTER MIHÁLY. Ez alatt „a nyelvi eszközöknek szándékoltan eltérő használatát” érti. Ezt az expresszivitást a nonkonformizmussal hozza összefüggésbe. Egyfajta lázadésként tekint a szlengre, mely a fennálló (nem feltétlen diktatórikus berendezkedésű) rendszer ellen fejezi ki véleményét. Ám természetesen ez korántsem jelenti azt, hogy minden szlenget beszélő egyén nonkonformista lenne. Ha időnként van is egy ilyen lázadó

éle a szlengnek, az általában idővel elhalványul. „A dialektus fejlődés következtében a szleng expresszivitása és „provokatív” jellege elterjedésével egyenes arányban gyengül, míg végül saját ellentétébe csap át, azaz divattá, konformissá válik” (PÉTER 1999: 29).

Talán a legátfogóbb, legtöbb tulajdonságot számba vevő, mégis tömör definíciót a Wikipédia internetes lexikon szócikke adja: „A szleng olyan csoportnyelv (szociolektus), mely kis létszámú, sok időt együtt töltő, azonos foglalkozású vagy érdeklődési körű csoportokban születik, és fontos társas szerepet tölt be ezekben a közösségekben: erősíti az összetartozás érzését, és elkülöníti az adott közösséget a többitől. (Az a felfogás, mely szerint szleng a modern nagyvárosok — elsősorban fiatalok által beszélt — alacsony szintű népnyelve, melynek szókincse jelentős részben a tolvajnyelvből származik, még manapság is elég elterjedt vélekedés, bár a modern szlengkutatásban már meghaladottnak számít.)” (Wikipédia). Ebben a meghatározásban már hangsúlyt kap a „társas szerep”, amely véleményem szerint is az egyik legfontosabb együtt járója, sőt előfeltétele a szleng kialakulásának. A fiatalok együvé tartozásának egyik kifejezője sok esetben a szleng. Azt, hogy egy fiatal milyen mértékben aktív és elfogadott tagja egy közösségnek, megmutathatja szóhasználata is.

Sokkal egyetemesebb megközelítés az eddigieknél KIS TAMÁS szlengről alkotott meghatározása. „A szleng ugyanis nem egyszerűen egy bizonyos civilizációs szintre eljutott népesség vagy szociális csoport nyelvváltozata, a modern kor egyfajta városi népnyelve, hanem ennél térben és időben egyaránt jóval elterjedtebb jelenség, mi több: a s z l e n g n y e l v i u n i v e r z á l é . Létrejöttének egyik alapvető, talán legfontosabb feltétele egy olyan beszélőközösség, amelynek tagjai napi intenzív beszédkapcsolatban állnak egymással. Ha ez az intenzív beszédkapcsolat megvan, akkor a nyelvben feltűnnek a szlengjelenségek. Minél intenzívebb a beszélőközösség tagjainak (beszéd)kapcsolata, annál gyakoribbak a szlengjelenségek a beszédben. Ennek megfelelően a s z l e n g m i n d e n b e s z é l t n y e l v n e k m i n d e n k o r s z a k á b a n j e l e n v a n ” (KIS 1997: 241).

Társasnyelvészeti értelmezésben a szleng nem szókinccset jelöl tehát, hanem egyfajta nyelvi viselkedést, mely bizonyos csoportok identitását jelzi. Fontos a csoporthoz való kötődés, az, hogy a nyelv beszélői érezzék, hogy a közösség tagjai. A csoportszellem és az összetartás nyilvánvalóan elősegíti a szleng kialakulását. Egy-

fajta verbális lázadást is jelent a kialakult egyedi beszédstílus az őket körülvevő hierarchia ellen. Elsődleges funkciója a kapcsolatfenntartó, azaz fatikus funkció, valamint az identitásjelző funkció (Wikipédia).

Azt hiszem, sikerült érzékeltetnem ebben a fejezetben a szlenggel kapcsolatos kérdések, nehézségek egy részét. Nem volt célom a szleng jelenségének mélyebb, elméleti elemzése, mivel a téma gyakorlati oldalával fogok elsősorban foglalkozni, de dolgozatomban szempontjából mindenképpen fontosnak tartottam, hogy ismertessek néhány megközelítést, hiszen ezek munkám tekintetében is segítséget nyújtanak.

III. A Debreceni Javítóintézet

Az anyaggyűjtést a szakdolgozatomhoz a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Debreceni Javítóintézetében végeztem, ezért fontosnak tartom, hogy ismertessem annak rövid történetét, valamint bemutassam jelenlegi működését, jellemzőit.

Az intézet történetének ismertetésénél annak hivatalos honlapjára támaszkodom, mely az intézmény 1972 és 1997 közötti időszakának történetét a következőképpen foglalja össze:

Az 1972-ben, a Népjóléti Miniszter által alapított intézet jogelőd elnevezése a Népjóléti Minisztérium Debreceni Gyermekotthona volt. Az intézmény falai közé azok a fiatal lányok kerültek, akik iskolakerülés, közveszélyes munkakerülés, üzletszerű kéjelgés miatt iskolai keretek között nem voltak nevelhetők. A gyermek- és ifjúságvédelmi intézetek, gyámhivatalok, iskolák, valamint a szülők együttes kérése alapján az ország bármely területéről kerülhettek ide fiatalok. Az intézmény célja a bűncselekmény elkövetésétől való elrettentés volt.

1972-ben két ilyen jellegű intézmény működött az országban: az egyik Debrecenben, ahová bírói intézkedés nélkül kerültek be a fiatalok, míg a másik Rákospalotán, az oda történő bekerüléshez bírói intézkedés volt szükséges. Ebben az időszakban az intézményben fogdarész működött, a falakat nem volt szabad díszíteni, illetve a szobákba vaságyakat helyeztek be.

Az 1980-as években változás mutatkozott az intézmény pedagógiai irányvonalán. Az intézmény hangulata kezdett családiasabbá válni, amit azzal értek el, hogy csökkent a létszám. A falakat, illetve a szekrényeket lehetett díszíteni, valamint a gyermeki jogok alapokmányának aláírásával létrejött a kimenőrendszer. Az elmúlt időszakból megmaradt a tanműhelyi oktatás, a varrodák és a szövede mellett megjelent a kertészeti munka, a konyhai- és a mosodai kisegítés is. A tanműhelyekben jártasságot szereztek az egyes szakmákban, amelyekből vizsgát is tettek. Minden másnap az intézményben működő iskolában tanultak a bentlakók. Az 1980-as évek végére a bekerült fiatalok 99%-a állami gondozott volt, és fokozatosan nőtt a cigány nemzetiségűek száma.

Minisztériumi hatásra jött létre 1997. november 1-én Debrecenben a javítóintézet a gyermekotthon helyén. Létrehozásának oka az volt, hogy előtte a fiatalok előzetes letartóztatottak együtt voltak a felnőtt bűnözőkkel, melynek számtalan káros hatása volt kimutatható.

Az intézet igazgatója 1998 óta Magyarai László. Rajta kívül a vezetőség körét alkotja a gazdasági vezető, az általános igazgatóhelyettes és az otthonvezető.

Az intézmény szervezeti egységei a következők: előzetes részleg, javító részleg, utógondozó részleg, az iskola valamint a szakoktatás részlege. Továbbá természetesen működik egy egészségügyi osztály, és mentálhigiénés csoport tevékenykedik az épületben.

Az otthon részleg az a helyszín, ahol a neveltek a legtöbb időt töltik, így a működés megszervezése is ezen a helyen a legnehezebb. A céloknak és elveknek összhangban kell lenniük az intézmény többi funkciójával. Ez az a helyszín, ahol a felhalmozódott feszültségek leginkább a felszínre törnek, s ahol a fiatalokban a zártság érzete és tudata felerősödik. Itt nyilvánulnak meg leginkább a magatartási zavarok, a szokásrendszer hiányai vagy torzulásai – általában a személyiségzavar tünetei. Átmenetileg család pótló funkciót is betölt, különösen azokban az esetekben, amikor laza családi kötelékekben él, vagy árva, félárva, ill. átmeneti vagy tartós nevelésben lévő fiatalokról van szó. Kezelnit kell az elhagyatottság okozta lelki problémákat is, ha a szülő, hozzátartozó nem látogat, kapcsolatot nem tart. Az otthonban kell megszervezni a szociális szükségletekhez igazodó ellátást, az egészségügyi és mentálhigiénés feladatok jelentős részét, az önkiszolgáló tevékenységeket, és a szabadidős programokat.

Az előzetesen letartóztatottak számára kialakított otthon a férőhelyek alapján (68 férőhely) 6 csoportban szerveződik. Egy befogadó csoportról, egy speciális csoportról és négy általános csoportról van szó. A befogadó csoportba kerülnek az előzetes letartóztatásba helyezett fiatalok, és maximum harminc napig maradnak itt, ahol felkészítik őket az intézeti és csoportéletre, valamint a szabályokkal, jogokkal, kötelezettségekkel is itt ismerkednek meg. A speciális csoportba átmenetileg kerül-

nek a különböző problémákkal küszködő neveltek, és maximum három hónapig lehetnek itt. A csoport célja, hogy a speciális módszerek eredményeképpen a problémás fiatal visszailleszthető legyen az általános csoportba.

Az otthon nevelési programjának célja fejlesztés és korrekció a viselkedés, a szocializáció, az érzelmi élet, a kulturáltsági szint és az erkölcsi struktúrák terén. Az intézmény alapelvét így foglalták össze: A személyiségzavarok sajátosságaira, a nevelt fiatalok életkorára tekintettel a javítóintézeti nevelésben a legfontosabb az új tapasztalatok gyűjtése, a cselekedtető felfedezés lehetőségeinek megteremtése. A fiatalok belső nyugtalanságát, beszűkült érdeklődését, fixálódott gondolatait, bizalmatlanságát, eltompultságát, torzult érték kategóriáit csak állandóan változó és változatos élményszituációk keretében lehetséges feloldani. Olyan szituációkban, amelyben ő cselekvően részt vesz, s amely során az eddigiektől eltérő ingeregyüttesek érik. Csak az új élménnyel, örömmel összekapcsolódó élettapasztalatok indítják el a személyiség átrendeződését.

A javító részleg elkülönül az előzetes letartóztatást végrehajtó szervezeti egységektől, de nem önálló intézmény. Ezen a helyen 36 fő helyezhető el, három csoportban, önálló lakrészekkel. A képzést és munkafoglalkoztatást szakoktató és munkaoktató végzi. Az általános iskolai oktatás az intézmény nevelőtestületének oktatási rendjébe illeszkedik, de az oktató munka az előzetesen letartóztatottaktól elkülönülten, és külön órarend szerint történik. A személyiségvizsgálatokat, az egyéni és csoportterápiát és az egyéb pszichológiai feladatokat a szakértői csoport pszichológusai látják el az egyénre vagy csoportra elkészített önálló terv alapján, a részleg vezetővel egyeztetett időterv szerint.

Az utógondozói részleg 2006 májusa óta működik. Nyolc férőhely áll azon fiatalok rendelkezésére, akik különböző okok (tanulmányaik befejezése, rossz otthoni körülmények, önfenntartásra elégtelen jövedelem stb.) miatt benyújtják elhelyezési kérelmüket.

Az intézmény iskolájának tanulói az ICSSZEM Debreceni Javítóintézetében előzetes letartóztatásban lévő, illetve javítóintézeti nevelésre ítélt – speciális nevelést igénylő, beilleszkedési problémákkal, komoly tanulási nehézségekkel küzdő fia-

talok. 20%-ban értelmi fogyatékos és 95 %-ban roma tanulókról van szó. A halmozottan hátrányos helyzetű, többségében roma fiatalok iskolai felzárkóztatását, tanulmányi előmenetelének biztosítását a tantervi követelmények teljesítésével, a hiányosságok pótlását tekinti céljának az iskola. A jobb képességű fiatalokat támogatják, hogy tehetségüket kibontakoztathassák külön foglalkozásokon. A személyiségkorrekció, a reszocializáció segítése is elsődleges feladata az iskolai nevelésnek.

Az intézmény szakképzést nem folytat. Gyakorlati oktatás keretében jártassági szintű szakmai gyakorlati alapismeretek oktatása és tanfolyami képzés történik. Ehhez tanműhelyek állnak rendelkezésre, s az intézmény szakoktatókat és munkaoktatókat alkalmaz, akik szakmai csoportot képeznek. A képzés időrendje meg van szabva, mint ahogyan az is, hogy ki vehet részt azokon iskolai végzettsége függvényében.

Említést érdemel az egészségügyi részleg, mely a következő feladatokat látja el: általános orvosi vizsgálatok; szűrővizsgálatok; szakorvosi vizsgálatok (helyben szervezett és szakrendelői); tájékoztató anyagok, prospektusok terjesztése; egészségügyi ismeretterjesztő videofilm vetítése, annak megbeszélése; egyéni beszélgetés, dolgozók továbbképzésében való részvétel; elemző – értékelő munka; pályázati programokkal való foglalkozás. A szakértői és mentálhigiénés munkának szervesen kell beágyazódnia az intézet tevékenységének egészébe. Az intézet feladatainak jellegéből adódóan a csoport különböző képesítésű szakemberekből áll: klinikai szakpszichológus, pszichológus, pedagógus, mentálhigiénikus, orvos, gyógypedagógus, pszichiáter

A lakók mindennapi életét napirend szabályozza, mely nagy részben meghatározza szabadidős foglalatosságait is. Az intézetben végezhető tevékenységek igen széleskörűek, a diákok a kötelező terápiás csoportfoglalkozások mellett részt vehetnek például drámaszakkörön, a különböző vallási felekezetek képviselői által tartott foglalkozásokon, 2005 óta a konfliktuskezelés új módszere, a meditáció is megjelent az intézet keretein belül. Sokféle sportolási lehetőség is adott: focipálya,

kosárlabdapálya, edzőterem, tornaterem segíti a test nevelését. A komplexumhoz könyvtár is tartozik, valamint kert és egy üvegház teszi még otthonosabbá a helyet.

IV. A gyűjtés módszere

Az anyaggyűjtés első fázisa a kérdőívek kitöltetése volt. Az intézmény igazgatóhelyettesével abban állapodtunk meg, hogy a legalkalmasabb részleg erre a célra az előzetesben lévő fiatalok csoportja, hiszen ez a közösség a legnagyobb, legzártabb, ők töltik együtt a legtöbb időt. Az előzetes letartóztatásban lévők a világtól teljesen elzárva élnek, látogatót ugyan fogadhatnak hétvégeként, de ellentétben a javító részleg neveltjeivel, nem hagyhatják el az intézetet.

A kérdőívben szereplő szavakat témakörök szerint csoportosítottam. A hétköznapi életben használt nyelv témaköreire koncentráltam elsősorban, valamint azokra a területekre, melyek szerepet játszhatnak egy fiatal elítélt gondolkodásában, az intézetben töltött mindennapokban. A következő témakörökkel dolgoztam: I. Emberek megnevezései (pl. férfi, nő, barát stb.); II. Emberi tulajdonságok (pl. buta, rosszindulatú, csúnya, erős stb.); III. Nemiség, testrészek, szexualitás (pl. szeretkezés, homoszexualitás, nemi szervek stb.); IV. Bűnözéssel kapcsolatos dolgok (pl. lopás, rablás, gyilkosság stb.); V. Az intézet (pl. előzetes részleg, tanműhely, udvar stb.); VI. Szabadidő / mindennapi szokások (pl. evés, ételek, cigaretta, alkohol stb.); VII. pontban beiktattam egy Egyéb kategóriát, ahova bármit írhattak az adatközlők, ami eszükbe jutott, és nem illett bele egyik korábbi témakörbe sem.

A kérdőívek kitöltésénél nem voltam jelen, a nevelők felügyelete alatt töltötték ki azokat a fiatalok. Harmincegy kérdőívet kaptam vissza, ám az összegyűlt információ mindössze arra volt elég, hogy alapul szolgáljon a későbbi, szóbeli interjúk készítéséhez. Bár a nyomtatványon szerepelt, hogy miért van szükségem a segítségükre, és milyen jellegű szavakra, kifejezésekre vagyok kíváncsi, mégis úgy gondolom, nagyobb mennyiségű anyag gyűlhetett volna össze, ha személyesen magyarázom el mindezt. A személyes jelenlét valószínűleg a bizalom szempontjából is fellendítette volna a résztvevők aktivitását. Így tehát még nagyobb hangsúly került az interjúk készítésére.

Hetven-nyolcvan olyan szót írtam össze a kérdőívekből kiindulva, melyek előfordulásuk alapján elemei lehetnek a közösség szlengjének. (Várakozásomnak megfelelően, a legtöbb anyag a *Nemiség*, *testrészek*, *szexualitás* témakörben gyűlt

össze.) Ez a szószedet szolgált alapul az interjúk készítésénél. A legmegfelelőbb időpont az interjúk elkészítéséhez a hétvége volt, mivel ilyenkor a fiúk napirendje kicsit lazább, kötetlenebb. Egy szombat és vasárnap alatt húsz fiattal beszélgettem. Az intézet biztosított számunkra egy termet, ahol nyugodtan folyhattak az interjúk. Kettesével-hármasával érkeztek az alanyok. Elmagyaráztam nekik, hogy miért kérem a segítségüket, és hogy semmiféle hátrányuk nem származhat abból, ha őszintén válaszolnak a kérdéseimre, hiszen név nélkül történik a válaszadás, és csak dolgozatom megírásához fogom felhasználni a hallottakat. A legtöbb fiú igen készséges volt, és sikerült kötetlen hangulatban beszélgetnem velük. A téma szemmel láthatóan érdekelte őket, és nagyon beszédesnek bizonyultak. Úgy éreztem, hogy megbíznak bennem, érdekesnek találják a „feladatot”, és örülnek, hogy segíthetnek. A személyes jelenlét tehát valóban elengedhetetlen az anyaggyűjtés során, ezen az úton jóval több szó, kifejezés gyűlt össze, mint a kérdőíves gyűjtéskor. Minden bizonnyal annak is köszönhető ez az eredmény, hogy a teremben nem volt jelen felügyelő, így a fiúknak nem kellett arra figyelniük, hogy mit szabad mondaniuk, és mit nem. Mindemellett nagyon udvariasak és tisztelettudóak voltak, külön fel kellett hívnom a figyelmüket arra, hogy bátran mondjanak ki mindent, ami eszükbe jut, mivel többen zavarba jöttek, amikor szexualitással kapcsolatos, vagy csúnya szavakra kérdeztem rá.

Az interjú egyik részében tehát a bent használt szavak, kifejezések összegyűjtésére koncentráltam. Végigmentünk azon a hetven-nyolcvan szón, amiket kigyűjtöttem a kérdőívek alapján, tisztáztuk, hogy melyek azok a kifejezések, melyek valóban a javítóintézeti szleng elemei, és külön jelöltem azokat a szavakat, amiket csak kevesen használnak, azaz kevésbé jellemző a közösség nyelvére. Sok szó és kifejezés gyűlt össze a beszélgetések során, hiszen az egyes szavakról számtalan másik jutott eszébe a megkérdezetteknek. Amikor a beszélgetés más irányba terelődött, azaz eltértünk a konkrét nyelvelemzéstől, beszédükben természetes módon használtak olyan szavakat, melyek számomra ismeretlenek voltak, vagy nem volt világos, hogy mit értenek alattuk. Ilyenkor elmagyarázták, hogy milyen értelemben használták azt a bizonyos szót vagy kifejezést. Ezáltal természetes környezetükben is hallhattam a szleng kifejezéseket, nem csak kiragadva, egy-egy elemére koncentrálni.

Ugyanakkora hangsúlyt fektettem mindemellett annak vizsgálására, hogy mennyiben érvényesül a társasnyelvészeti megközelítés a javítóintézeti szleng esté-

ben. Hogyan van jelen a szleng két legfontosabb funkciója: az identitásjelző és a fatikus funkció? Célom volt annak feltárására, hogy hogyan vélekednek, gondolkodnak az általuk használt nyelvről a megkérdezettek. Ismerik-e egyáltalán a szleng kifejezést? Mennyire van hatással mindennapjaikra nyelvhasználatuk, és fordítva: hogyan befolyásolják „nyelvújításaikat” a mindennapok? Kik, mikor, hol használják a szlenget, és milyen szerepet tölt be nyelvhasználatuk a közösség kialakulásában, megtartásában?

V. Intézet és nyelv

1. Zárt és nyitott, formális és informális csoportok

„A beszélőközösségként funkcionáló kiscsoportokat a tagok szabadságának érvényesülése alapján két nagyobb típusba sorolhatjuk: léteznek nyitott és zárt csoportok (...). A zárt csoportokra jellemző, hogy tagjaiknak a csoportba való be- és kikerülése nem az egyéneken múlik (azaz esetükben tulajdonképpen kényszerközösségről beszélhetünk), míg a nyitott csoportok az egyének szabad akaratából jönnek létre. Rendkívül fontos, hogy a nyitott csoport (pl. egy sportoló csoport vagy egy barkácsszakör) az egyén életidejének csak egy részét köti le, míg a zárt csoportokban — amíg az egyén az adott csoport tagja — teljes életidejét a csoportban tölti” (KIS 1997: 253). A javítóintézet a zárt szervezetek tipikus példája. Az ehhez a csoporthoz tartozó egyének rá vannak kényszerítve erre az élethelyzetre, össze vannak zárva, és nem hagyhatják el a csoportot önszántukból. Természetesen a zárt csoporton belül is alakulhatnak ki szűkebb közösségek, azaz elsődleges, informális csoportok (KIS 1997: 254). A javítóintézetben élő fiatalok tehát tagjai egyrészt egy formális csoportnak, mely a zárt, intézeti közeget jelenti, ezen belül pedig kisebb, informális közösségekhez is tartoznak, melyeket ők alakítanak ki egymás között. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy – ahogy fentebb már utaltam rá – az előzetes részleg neveltjei hat csoportba vannak beosztva (egy befogadó, egy speciális és négy általános csoport), melyek részekre osztják a formális csoportot, ugyanakkor elősegítik az informális csoportok kialakulását. Az interjúk során kiderült ugyanis, hogy ezek a kisebb csoportok nagyjából megegyeznek az informális csoportokkal. A csoportok között van átjárás, a tagok ismerik egymást, ám szorosabb kapcsolatok leginkább a szervezett csoportokon belül alakulnak ki.

Legyen szó akár zárt, akár nyitott csoportról, ez a környezet mindenképpen befolyásolja a személyiség alakulását. UZNADZE dolgozta ki a „beállítódás pszichológiáját”: „az emberre egyénileg jellemző tevékenység elemzésének központi fogalma a *beállítódás*”, melyet nem egyszerűen szubjektív állapotként értelmezett. „Hangsúlyozta: a beállítódás a környezet hatására jön létre, mintegy a személy aktuális

szükségállapotának közvetítésével tükrözi a környezetet. Lényeges vonása éppen az, hogy általa a személy környezetéhez alkalmazkodik” (HALÁSZ–HUNYADY–MARTON 1979: 11). Minden csoportra jellemző, hogy tagjait valamilyen szinten formálja, alakítja a csoportszellemhez, és a nyelv ebben nagy szerepet kap, ahogy a későbbiekben ezt látni fogjuk.

„Mivel a kötelező formális normákkal való szembenállás alapvetően a zárt közösségekre és a szubkultúrákra jellemző, ezek a csoportok a szleng használatával igyekeznek megvalósítani a hivatalos nyelv normájától való elszakadást” (KIS 1997: 255). Részben erre a feltevésre kerestem igazolást az interjúk során, valamint arra a kérdésre, hogy hogyan viszonyulnak saját nyelvükhöz az intézet neveltjei, hogyan gondolkodnak arról, mennyire tartják fontosnak, elengedhetetlennek belső szlengjük használatát. Biztosítottam őket afelől, hogy nem létezik rossz válasz ebben az esetben, hiszen én kifejezetten az ő véleményükre, gondolataikra vagyok kíváncsi. A nyelv jelen esetben nem az, amit a nyelvészek, lexikonok megfogalmaznak, hanem a nyelvhasználók által gyakorolt és megfogalmazott jelenség, az, amit ők nyelvnek éreznek.

2. A szleng iránti attitűd

Először arra kerestem a választ, vajon ismerik-e a szleng kifejezést az intézet lakói, mi jut eszükbe e szó hallatán. A fogalom jelentésével kapcsolatban sokféle ötletet hallottam. Néhányan nem hallották még a szót, nem tudták hova tenni, a legtöbben azonban ismerték, és válaszaik nagyon hasonlóak voltak azokhoz a laikus véleményekhez, melyeket fentebb már idéztem. „Különböző szóhasználat”, „szójárás”, „csúnyán beszélni”, „egy közösség sajátos nyelve” és ezekhez hasonló kép él bennük a szlenggel kapcsolatban. Elsősorban ők is a fiatalokkal hozták összefüggésbe a jelenséget, valamint csoportokhoz kötötték a szleng létét. Olyan is volt, aki a Balázs show-ban használt beszédstílussal tette egyenlővé, utalva ezzel arra, hogy az „alsóbb rétegekre” jellemző a szleng használata. Mindannyian úgy vélik tehát, hogy olyan nyelvhasználatról van szó, mely eltér a hétköznapiól, a helyesnek nevezettől.

Ezután áttértünk annak a szlengnek a megvitatására, amit ők beszélnek az intézetben. Abban az összes megkérdezett egyetértett, hogy igenis létezik ez a belső nyelvhasználat az ő közösségükben is. Megkértem őket, hogy minősítsék ezt a beszédstílust. Milyennek tartják? Hasznos-e, és ha igen, miért? Némely válaszadó úgy gondolja, hogy nem „helyes” dolog ezt a nyelvet beszélni, mivel a legtöbb ember nem így beszél. A „kinti” világban „rendesen” kell beszélni – fogalmazott az egyik fiú. Vannak, akik kifejezetten csúnyának tartják ezt a nyelvhasználatot. Alapvetően egy pejoratív kép él tehát bennük a szlenggel kapcsolatban, melyet használnak. Ez nyilvánvalóan összefüggésben van azzal a tudattal, hogy ők bűncselekmények elkövetése miatt vannak az intézményben, azaz rossz cselekedetek miatt, tehát normális, hogy viselkedésük kihat nyelvhasználatukra is. Viszont többen fontosnak tartották felhívni a figyelmemet arra, hogy a börtönökben használt nyelv sokkal durvább az intézeti szlengnél, mint ahogy az élet és az emberek is sokkal kegyetlenebbek a börtönökben. Egyértelműen elhatárolják magukat a veszélyesebb bűnözőktől, a beszélgetések során ez többször érezhető volt. Ez az elhatárolódás a nyelv szintjén is megjelenik. Sarkítva a hallottakat azt lehet tehát mondani, hogy úgy vélik, hogy egy ember által elkövetett bűncselekmény nagysága arányos azzal, hogy az illető mennyire beszél csúnyán. Ez részben összecseng ARONSON *Az emberi agresszió* kapcsán megfigyelt megállapításával, miszerint „a szóbeli agresszív cselekedetek további támadó jellegű aktusokra buzdítanak” (ARONSON 1997: 183). A nyelvhasználat és a magatartás tehát kölcsönösen hatással vannak egymásra. „A kommunikáció nemcsak információt közvetít, hanem ugyanakkor magatartást is előír” (WATZLAWICK–BEAVIN–JACKSON 1997: 63). Ezt bizonyítja a következő momentum: többen leszögezték, hogy ők nem káromkodnak, és külön hangsúlyozták, hogy a családtagokat például soha nem szidják, nincsen „anyázás” az intézetben belül. Hozzá tették, hogy ha ilyen mégis előfordul, annak minden bizonnyal verekedés lesz a vége. A negatív felhangú kommunikáció („anyázás”) tehát rossz magatartást (verekedést) eredményez.

A családi kötődés nagyon fontos ennek a korosztálynak – amit a hétvégi családi látogatás során megfigyeltek is alátámasztanak –, és ezt kölcsönösen tiszteletben tartják. Ez tehát kihat nyelvhasználatukra is. És valóban, a családtagok megnevezésére a „fater”, „muter” közismert szlengen kívül nem is igen tudtak más példát felhozni. Amikor az interjúk során rákérdeztem erre, egyértelműen érződött, hogy a család

tabu téma. Ez a kölcsönös tisztelet egymás „kint maradt élete” felé véleményem szerint megint csak eredménye annak az összezártságnak, mely hatására – ARONSON szavaival élve – kialakul a „közös sors”, „egymásrautaltság” tudata (ARONSON 1997: 59). Ez a sorsközösség ezek szerint kihat a kommunikációra, és ez a hatás ezután már visszafelé is működik: „Minden kommunikáció lényegében magában foglal valamilyen elköteleződést, és ezáltal a kommunikáció partnerei közötti viszonyt is meghatározza” (WATZLAWICK–BEAVIN–JACKSON 1997: 63).

3. Az intézet szlengjének használói és működése

Miért használják, és vajon hogyan alakult ki az intézeten belüli szleng? A válaszadók egyik része a bezártságot tartja legfőbb oknak, vagy ahogyan ők fogalmaznak: „az idegtől”. Többen a nyelv szórakoztató funkcióját nevezték meg, mint ösztönző erőt. A hülyéskedés, viccelődés fontos eleme nyelvüknek, hiszen – ahogy fentebb már volt róla szó –, a humor mindenféle szlengnek alapvető alkotóeleme. A bezártság ellen tehát mindenképpen változatosságot nyújt a nyelv, a játék a nyelvvel. Használják és alkotják a szlenget, hogy „ne forduljunk be” – kapom a választ. A szókincs megújítása egyfajta kreatív agymunka – ami természetesen a legtöbb esetben spontán módon működik.

A szavakat „jó tudni”, mert ha „régiekkel” találkoznak „kint”, összetartozást jelent ez számukra. Ahogy elmondták, nem feltétlenül csak az intézeten belül használják szlengjüket, hanem a „kinti világban” is, amennyiben volt intézeti társakkal találkoznak. Másokkal azonban nem, mert úgy gondolják, nem értenék meg őket. A nyelv közösségteremtő funkciója tehát mindenképpen működik ebben a közösségben, ahogy az elvárható egy zárt csoport esetében.

Az intézetben mindenki ismeri és használja a szleng kifejezéseket. Úgy gondolják, ezáltal könnyebben, érthetőbben ki tudják magukat fejezni. Azért is szükséges ennek használata, mert egyfajta közösségi élményt nyújt számukra. Elmondták, hogy vannak néhányan, akik nem annyira aktív használói a benti szlengnek, ám ők minden téren passzívabbak, visszahúzódnak, „félősebbek”. Ennek ellenére ők is tagjai a közösségnek, nincs szó kiközösítésről, az egyik fiatal így fogalmazta ezt

meg: „finomabbak, de ők is tagok”. A máshogy-, vagy a nem kommunikálás információval bír tehát, hiszen ahogy az idézett véleményből kitűnik, ez alapján is meg lehet ítélni valakit. Azaz ezzel a viselkedéssel mégiscsak valamit kommunikál a „feladó”. Az *emberi kommunikáció pragmatikája* című tanulmány szerzői a következőképpen fogalmazzák ezt meg: „Kevés olyan alapvető sajátossága van a viselkedésnek, mint ez, mégis gyakran elfelejtkeznek róla: a viselkedésnek nincs ellentéte. Ez azt jelenti, hogy nem lehetséges, hogy valaki valahogy ne viselkedjék. Ha pedig elfogadjuk, hogy interakciós helyzetben minden magatartásbeli megnyilvánulásnak üzenetértéke van, vagyis kommunikáció, ebből következik, hogy bármennyire is próbálnánk, nem lehet nem kommunikálni. Aktivitás vagy passzivitás, szavak vagy csend egyaránt hírértékkel bír: hiszen hatást gyakorol másokra, és ezek a mások nem tehetik meg, hogy ne válaszoljanak ezekre a kommunikációkra, és ahogyan válaszolnak, az is kommunikáció” (WATZLAWICK–BEAVIN–JACKSON 1997: 63).

Egyesek a használat okaként nevezték meg azt is, hogy a felnőttekkel szemben egyfajta burkot jelent saját nyelvi világuk. Ez az elkülönülési szándék pedig kiterjeszhető a felnőtt világról a társadalom egészére, hiszen az a cselekmény, amely miatt büntetésüket töltik, a társadalommal szembeni konfliktusuk eredménye. Szükségük van tehát arra, hogy saját kis világukkal – és ezáltal nyelvükkel – kifejezzék összetartozásukat. Valamilyen szinten – ahogyan az a legtöbb szleng esetében megfigyelhető – a társadalom elleni lázadásként is felfogható ez az attitűd, ám ezek a fiúk még nem kiforrott személyiségek, így szembenállásuk a társadalommal sem lehet annyira határozott és megrögzött, mint a felnőtt emberek esetében. Sokkal inkább betudható ez a fajta lázadás kamaszkori viselkedésnek, mely időszakon minden fiatal keresztülmegegy. Az azonban kétségtelen, hogy az intézeti keretek miatt valamivel hangsúlyosabban jelentkezik ez az elkülönülés.

Akik „bejönnek”, hamar, könnyen megtanulják ezt a nyelvet, hiszen ezt hallják nap mint nap, megszokják, rájuk ragad. Kinek több, kinek kevesebb idő kell a benti szleng elsajátításához, de előbb-utóbb mindenki megtanulja, ezáltal jobban be tudnak illeszkedni a közösségbe. Segítséget is kapnak ehhez a már bent lévőktől: a „*bekóstoljuk*” kifejezés arra a folyamatra utal, ahogyan az újakat kérdezzetik, kicsit ugratják, ugyanakkor tanítgatják őket, segítenek nekik a beilleszkedésben. A tanítgatás nyelvi elemekre is vonatkozik, ez a tény igazolja azt a fentebbi állítást, mely

szerint a csoportszellem kialakításakor, valamint elsajátításakor a nyelv is jelentős szerepet kap. A benti szleng elsajátítása tehát egyrészt indirekt úton folyik, másrészt viszont szerepet játszik a direkt módon történő tanítás. Ez a segítő szándék, valamint a komolyabb ellenségeskedés hiánya magyarázható azzal a – már fentebb említett – szociálpszichológiai elmélettel, mely szerint „a közösen szórakozó, azonos érdeklődésű, egyformán bajba jutott vagy elszigetelt helyen összekerült embereknel kifejlődik a „közös sors” vagy az egymásrautaltság érzése, míg ugyanez nem következik be azoknál, akiket pusztán az köt össze, hogy ugyanannak a bolygónak, országnak vagy városnak a lakói. (...) Ilyen körülmények között, úgy tűnik, az emberek sokkal inkább hajlandók felelősséget vállalni egymás iránt” (ARONSON 1997: 59). Bár a gyűjtés során sok olyan szó, és – főleg – kifejezés gyűlt össze, mely erőszakosságra utal, ezekben azonban elsősorban a humor és a szórakoztató funkció érvényesül, hiszen az esetek többségében egy-egy ilyen „beszólást” nem követ verekedés. Ilyen szempontból tehát ARONSON fentebb idézett állítása nem teljesen állja meg a helyét, azaz a nyelvi agresszió nem feltétlenül eredményez fizikai konfrontálódást.

Mivel az intézetben nem csupán nevelt és nevelt között jön létre kommunikációs kapcsolat, említést kell tenni a feljebbvaló szerepét betöltő felügyelőkről. A már idézett tanulmányban kétféle interakció van elkülönítve: „A kommunikáló felek viszonya alakulhat egyenlőségen vagy különbségen. Ha egyenlőségen alapul, akkor a felek mintegy tükörképei egymásnak, ezért interakciójukat *szimmetrikusnak* nevezhetjük. Ha viszont a kommunikációs felek viselkedése egymást kiegészítő, ez másfajta viszony, ezt a különbség maximalizálása jellemzi, ezt nevezzük *komplementer* interakciónak. A komplementer kapcsolatformában két különböző pozíció van. Az egyik fél van „felül”, ő a feljebbvaló vagy az elsődleges, a másik ennek megfelelően „alul” van, másodlagos, alárendelt” (WATZLAWICK–BEAVIN–JACKSON 1997: 67). Ebből a szempontból szimmetrikus interakció jön létre a neveltek egymás közötti kommunikációja során, hiszen intézetben belüli helyzetük, pozíciójuk kívülről nézve azonos. Az interakció másik típusa pedig a nevelő-nevelt kapcsolatra jellemző, mivel esetükben természetes módon alá-, fölérendeltségi viszony áll fenn.

A legtöbb bentlakó úgy gondolja, a nevelők ismerik, értik a szlengjüket, de nem foglalkoznak azzal különösebben. Ugyanakkor, valamilyen szinten a nevelők is használják a szleng szavakat, sőt, időnként ők is találnak ki szavakat, melyek az inté-

zet szlengjének elemei lesznek később. Tipikus példája ennek a *fiam* megszólítás, mely az egyik leggyakrabban használt szó a neveltek között, ám eredetileg minden bizonnyal a nevelők használták a fiúk fegyelmezésekor. A társasnyelvészeti megközelítés tehát, mely szerint a csoport tagjainak egyfajta verbális lázadást jelent a szleng az őket körülvevő hierarchia ellen, részben érvényesül csupán. A javítóintézet mottóját olvasva, valamint az intézeti fiatalokkal beszélgetve az volt a benyomásom, hogy ez a hely valóban segít a nevelteknek abban, hogy életüket rendbe hozhassák. Ők vannak a középpontban, és ezt ők is érzik, nem börtönként élik meg az itt eltöltött időt. Az a tény, hogy saját, kialakított nyelvükbe befogadnak bizonyos elemeket, melyek egy másik korosztálytól, a felnőtől származnak, szintén azt a megfigyelésemet támasztja alá, hogy kölcsönös elfogadás van neveltek és nevelők között. Ezt erősíti a nevelők megnevezése is a javítóintézeti szlengben: *fater*, *kisfater*, *mami* stb. Bár vehetnének némi irónia is ezekbe a „gúnynevekbe”, alapvetően azonban véleményem szerint a tisztelet és a bizalom kifejeződései ezek a szülőkre is használt szleng szavak. Mindez arra is utal, hogy az intézet egyfajta családpótló funkciót tölt be a bentlakók életében. A hierarchia tehát jelen van, de ez sokkal inkább hasonló egy szülőgyermek hierarchiához, mint hatalom-alattvaló kapcsolathoz. Ebből jól látszik, hogy a verbális lázadás kisebb jelentőségű, az elsődleges funkció pedig valóban a szórakoztatás.

4. A szavak, kifejezések keletkezéséről – ahogyan a használók látják

Nyelvészeti megközelítésből a következő fejezetben vizsgálom meg az intézet szlengjét, ám kíváncsi voltam arra, hogy a szavak, kifejezések eredetét, keletkezésük módját, valamint a változás mértékét és mikéntjét mennyire ismerik a használók, mennyire tudatosan alkalmazzák és alkotják nyelvüket.

A szleng, melyet beszélnek, folyamatosan változik a megkérdezettek szerint. Új szavakat találnak ki, vagy azok egyszerűen „jönnek maguktól”. Véleményük szerint azon is múlik a változás mértéke, hogy milyen emberek tagjai a csoportnak, hiszen vannak kreatívabb személyiségek, illetve *tábormenők*, akik sok új szót alkotnak, a többiek pedig átveszik tőlük azokat. Egy közösség meghatározó egyéniségei követ-

kezésképpen – ahogy az élet minden más területén, úgy – a nyelvben is vezető szerepet töltenek be. Folyamatosan keletkeznek tehát új szavak, és a régiek idővel eltűnnek. Sokszor bohóckodás révén jönnek létre szavak, kifejezések, melyeket előbb-utóbb mindenki megtanul. Van, hogy már meglévő szavakat átértelmeznek, továbbalakítanak, mint elmondták, sok becenevet pedig külső tulajdonság, vagy vezetéknev alapján ragasztanak rá egymásra. A legtöbb szófordulatot, szójárást egy-egy szituáció szüli, melyek aztán a hasonló helyzetekben már megszokottá válnak.

A szavak, kifejezések jelentős része az intézet falain belül keletkezik, ám nem egyféle külső hatás is alakítja beszédmódjukat. Az egyes javítóintézetek szlengje bizonyos mértékig különböző, viszont a tapasztaltabbak elmondása szerint nincs nagy különbség. Van ugyanis átjárás az egyes büntetés-végrehajtási intézmények között, több fiúval beszéltem, akik már más intézetekben is eltöltöttek több-kevesebb időt. Úgy vélik, elég, ha egy ember átkerül egy másik helyről, és máris keverednek az intézetek szlengjei, „hozzák-viszik a nyelvet”. A szleng kialakulásában tehát jelentős szerepe van a „hozott” anyagnak is. A különböző intézetek szlengjének kialakulása természetes következménye annak a kinti világnak is, ahonnan a legtöbb elkövető jön. Sok olyan szót, kifejezést használnak, melyeket már kint is ismertek, mert a „bandázások” során találkoztak velük, vagy a már szabadult családtagoktól, barátoktól hallották azokat. (Az egyik nevelt például elmondta, hogy már „az összes családja” megjárta a börtönt vagy javítóintézetet.) A cigány nyelvet is megjelölték, mint szlengjük egyik forrását.

Ebből a részből kitűnik, hogy a vizsgált szleng használói tisztában vannak nyelvük működésével, sőt némely megkérdezett meglepő pontossággal és tudatossággal reflektált nyelvhasználatára.

VI. Debreceni Javítóintézet szlengjének nyelvi jellemzői

1. A témakörök jelentősége

„A szleng egyrészt szó- és kifejezőkészlet, másrészt pedig egy sajátos nyelvhasználati–stilisztikai forma” (KIS 1997: 244). Ehhez a sajátossághoz a fentebb elemzett intézet és nyelv kapcsolata mellett hozzátartozik a témakörök jelentősége is. Ezért, mielőtt rátérnék a konkrét nyelvi vizsgálatra, néhány szóban bemutatom az intézeti nyelv tematikai jellemzőit.

A kérdőív szavait hat nagyobb téma köré csoportosítottam: I. Emberek megnevezései II. Emberi tulajdonságok III. Nemiség, testrészek IV. Bűnözéssel kapcsolatos dolgok V. Az intézet VI. Szabadidő / mindennapi szokások. Ezek a témakörök – a bűnözés és az intézet kivételével – bármely más ifjúsági csoport szlengjének tematikájában szintén alapvető elemek. A mindennapokban állandóan előforduló témakörökben vizsgáltam tehát, és mivel a vizsgált közeg a javítóintézet volt, alanyaim pedig a törvénnyel összeütközésbe került fiatalok, speciális témakörként került be az említett két pont. Ám ahogy látni fogjuk, ez a két tárgykör – különösen az intézet – nagymértékben meghatározó a másik négy esetében is.

I. Az emberek megnevezései témakörön belül néhány szó érkezett csupán általánosságban a férfira és a nőre, ezeknek nagy része cigány eredetű, pl. *gádzsi*, *láki*, *rányi*, *romnyi*, *séj* 'nő, lány' jelentésű szavak. A férfiak megnevezésén belül megkülönböztetik a magyar férfit: *gádzsó*. Ezeket a megnevezéseket nem egymásra használják a neveltek, hanem elsősorban az intézeten kívüli személyekre utalnak velük, ezzel magyarázható, hogy nincsenek nagy számban jelen az intézeti szlengben.

Ahogy a fentiekben már volt róla szó, a családtagokra használt szleng kifejezések száma elenyésző, így az emberek megnevezése témakör nagy részét az intézeti közeg adja. A legtöbb szinonima ugyanis az 'érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ' jelentésre érkezett (12): *csicska*, *alattvaló*, *bohóc*, *droid*, *elnyomott*, *hobo*, *kutya*, *macska*, *rambó*, *robot*, *veréb*. Ezeket a szavakat leginkább az intézeten belül használják egymásra a neveltek. A hierarchia meglétére utalhatnának a kifejezések, ám – ellentétben a börtönökkel – a fiatakorúak intézetében inkább

csak viccelődés szintjén alakultak ki ilyenfajta „rangok”, elsősorban tehát kapcsolatfenntartó funkciójuk van. Majdnem ugyanennyi szó gyűlt össze a ’barát’ megnevezésére (10): *bratyó, földi, kamp, kampi, országos cimbora, öcskös, sógor, span, tesó, vérem*, melyek szintén az intézeten belüli kapcsolatok fontosságára mutatnak rá. Ezek mellett természetesen jó pár becenév is előfordul a szótárban, melyek elsősorban tulajdonságok ill. a vezetéknév alapján keletkeztek pl. *habcsókszájú, szilvapálinka, tarzan* stb.

Néhány megjelöléssel illetik csupán az intézeti dolgozókat, pl. *fater, mami* ’nevelő, nevelőnő’, *smasszer, sztár, szteroidos, zshivány* ’őr, rendész’. Az intézeti „feljebbvalók” megnevezésére adott válaszok kis számából látszik, hogy – mint fentebb már utaltam rá – az intézeti közeg elleni lázadás nem igazán jellemző a vizsgált közösségre.

Annál inkább megfigyelhető viszont a lázadás a hatósági személyek ellen, ám ezt a IV. pontban, a bűnözéssel kapcsolatos témakörön belül tárgyalom.

II. Az első két témakörben összegyűjtött szavak, kifejezések között van némi átfedés. Bizonyos esetekben egy tulajdonságra utaló szó becenévvé alakult, vagy bizonyos ember, embercsoport megnevezésére szolgál. Ilyenek például a *puller* és a *púlos* megnevezések. Előbbi szófaja főnév, annak az embernek a megnevezése, aki nem osztja meg a kapott csomagot társaival, utóbbi melléknév, mely ugyanebből a magatartásból eredő tulajdonságra utal.

Az emberi tulajdonságok kapcsán jóval több szót használnak negatív tulajdonságokra, mint pozitívakra, pl. *dankóros, elnyomott, epilepciás, fogyatékos* ’buta, ügyetlen’. A kedves, segítőkész szavakra többnyire ugyanazokat a kifejezéseket adták meg, melyeket a barátjuk, vagy népszerű társak megnevezésére használnak. A buta, ostoba, hülye szavakra pedig a *csicska* szó és szinonimái érkeztek. Mindezt látva talán nem volt szerencsés különválasztani a két témakört, hiszen helyell-közel ugyanazt a szókincset foglalja magában mindkettő.

III. A nemiség, testrészek témakörében gyűlt össze a legtöbb *durva* minősítésű szó. Ez nem meglepő, ebben a korosztályban és különösen fiúk körében természetes, hogy nagy szerepet kap a szexualitásról való beszéd. Legnagyobb számban a férfi nemi szervre érkeztek válaszok, szám szerint 25: *banán, bandika, bőrkabát, brájner, bráner, csörgőkígyó, dáko, egyszemű kobra, fekete cső, golyópisztoly,*

hajasbanán, hatlövetű, hurka, kék manus, kolbász, löncs, maláj barna, matyi, piton, vágottfejű, vazelines kolbász, vibrátor, vipera, vitéz, zolika. A női nemi szervre ennél jóval kevesebb, 4 szó gyűlt össze: *bőrönd, buksza, bukszus, muf.* Ez a számbeli különbség nem csak az elzártással magyarázható, hanem az életkorral is. Ezeknek a fiúknak egy része olyan fiatalon kerül intézetbe, hogy minden bizonnyal nem rendelkezik még szexuális tapasztalattal.

Sok fiú összezárásából adódik, hogy a homoszexualitás, mint téma is előtérbe kerül. Ennek következménye, hogy a nyelvben is megjelennek az erre vonatkozó kifejezések, szójárások. Így a férfi-nő között végbemenő szexuális kapcsolatra utaló szavak és szójárások mellett (pl. *toszás* 'szeretkezés', *partizás* 'az az alkalom, amikor több fiú közönsül egy lánnyal') nagy számban jelen vannak a férfi-férfi kapcsolat szleng kifejezései is (pl. *lehajolni a szappanért*, 'azonos neművel közönsülni', *bejátszás* 'homoszexuális közönsülés' stb.), ez a szóhasználat azonban nem jelent minden esetben gyakorlati megvalósulást is, sokszor csak viccelődésről, ugratásról van szó. A maszturbálás is „közkedvelt” téma a szexualitáson belül, melyre szintén összegyűlt néhány kifejezés, pl. *rejszol, kicsapja, elment már a repülő* stb.

IV. A bűnözéssel kapcsolatos kifejezések közül a legtöbb a hatósági személyekre utal. Jó pár kifejezés érkezett a rendőrségre, rendőrségi dolgozókra: *fakabát, kopó, kutya, zsernyák, zsingáló.* Ezek a kifejezések többnyire pejoratív értelműek, melyekből egyfajta lázadás érződik. Elsősorban azok ellen lázadnak tehát ezek a fiatalok, akik az intézetbe juttatták őket, nem pedig az intézet ellen. Szintén „népszerűek” a büntetés-végrehajtás bírái: *bévés kurva, hosszú kabátos, mikulás, pap, plébános bácsi, úr, zorro.* A rabszállítás járműveire is érkeztek megnevezések: *tornádó, rabó.* További egy-két szó utal bizonyos szerszámokra, pl. *budli* 'kés' vagy bizonyos bűncselekmények / bűnözők megnevezésére: *erőszakos / leütéses makkszopás* 'nemi erőszak', *toll- és vajkereskedő* 'tolvaj'.

Nyilvánvaló módon ennél a témánál találjuk a legtöbb olyan szót, mely a börtönszlengnek is fontos eleme.

V. Az intézeti élet minden témakört áthat, ám konkrétan az intézet helyiségeire, részlegeire, intézeti munkák megnevezéseire nem gyűlt össze meghatározó számú szleng kifejezés. A *pitbull, rottweiler, selyemfiú* megnevezések bizonyos intézeti csoportok tagjaira utalnak, a *hessz, szektorrács* pedig az ajtókon lévő kis ablakra ér-

tendők, bár a lakók elmondták, hogy ezek a kifejezések elsősorban a börtönökben használatosak. A *dzseszálás* egyik jelentése a takarítás, a *dumaperc* a látogatási idő megnevezése, a *szütyő* pedig a kapott csomagra utal. Tipikus példa még ebben a témában a *csillagkapu* 'a javítóintézet bejáratának biztonsági kapui', valamint a fentebb már említett alkalmazottak megnevezései. Azonban egy-két további példától eltekintve (*stoki* 'kisszék', *gumiszoba*, *dühöngő* 'az a helyiség, ahova a magára és másokra veszélyes fogvatartottakat zárják') a konkrét intézeti környezetre nem akad több kifejezés. Tágabb értelemben viszont számtalan példa illik bele ebbe a témakörbe is a másik ötből.

VI. A szórakozással kapcsolatban a többi témakörhöz viszonyítva meglepően kevés szleng kifejezést kaptam. Ez az eredmény minden bizonnyal betudható annak, hogy az intézetben szigorú napirend szerint folyik az élet. Az előzetes részlegben lévők nem hagyhatják el az intézetet, így nincs miről beszámolni a kinti életet illetően. A napirend azért enged némi „kötött” szabadidőt, legjelentősebb talán a cigiszünet, mely a legtöbb fiúnak lételeme. A *pakli* 'dohány', *csik cigi* 'egy karton cigaretta', *láda cigi* 'egy doboz cigaretta' például a dohányáru különböző kisereléseinek megnevezései. A szabadidő körébe tartozik még a sport, ide pl. a *bodizik* 'gyúr, erősít' és a *rugdosunk egyet* 'focizunk' kifejezések sorolhatóak.

2. Szóalkotási módok a javítóintézet szlengjében

„A szaknyelvekkel szemben a szleng nem megnevez, hanem újranevez, azaz a már elnevezett dolgokat újabb és újabb nevekkel látja el minden látható »praktikus« ok nélkül” (KIS 1991:14). Ebben a részben ezeknek az „újabb és újabb” neveknek az eredetét vizsgálom.

I. KÜLSŐ SZÓALKOTÁS

1. Idegen szók átvétele

Az idegen szavak átvétele jellemző szóalkotási módja a javítóintézeti szlengnek. Csakúgy, mint a legtöbb szleng esetében, az angol nyelvből származó átvételek jellemzőek ezeknek a fiataloknak a nyelvhasználatára is. Néhány példa: *sztár* 'a többiek

által kedvelt, népszerű társ', *fater* 'apa, nevelő', *puller* 'önző intézeti társ, aki nem osztja meg a kapott csomagot'. A *to pull* 'húzni' ige képzett változatáról van szó, mely minden bizonnyal arra utal, hogy ez az ember „elhúzza”, azaz elrakja mások elől azt, amije van.

Az angol nyelvből átvetteknel jóval jelentősebbek a cigány nyelvi átvételek a javítóintézeti fiatalok szlengjében. Ez, a börtönszlenget ugyancsak meghatározó jelenség természetes következménye annak a ténynek, hogy mind a börtönökben, mind a javítóintézetekben jelentős számban vannak jelen roma származású emberek. Identitásukhoz többnyire hozzá is tartozik cigány származásuk, így bizonyos cigány szavak népszerűsége nem okoz meglepetést. A vizsgált szlengben ebbe a kategóriába tartoznak többek között a *mó*, *more* 'ember' *láci* 'nő, jó nő', *romnyi* 'nő, asszony' jelentésű cigány szavak.

2. Tájnyelvi szók átvétele

Nem sok példát találunk tájnyelvi szavak szlengként való használatára, de néhány elvéve előfordul. Ilyen például a *csajka* 'tányér, edény' szó.

3. Tolvajnyelvből, börtönszlengből származó átvételek

Gyakoriak átvételek a börtönök világából, valamint a tolvajnyelv, argó köréből. A fiatalokú bűnözők a legtöbb esetben nem minden előzmény nélkül kerülnek összeütközésbe a törvénnyel. A környezet, ahonnan jönnek, belesodorja őket a rosszba. Volt olyan, aki elmondta, hogy már minden családtagja ült börtönben. Ebből kifolyólag a javítóintézeti szlengnek sok olyan eleme van, melyet szintén használnak börtönben vagy a bűnözői világban. Ezeket a szavakat a neveltek már korábban megtanulták családtagjaiktól, vagy más büntetés-végrehajtási intézményekből hozták át a javítóintézetbe. Így válhattak meghatározó elemeivé a javítóintézeti szlengnek is. Ezek a kifejezések elsősorban vagy a büntetés-végrehajtással és annak eszközeivel, személyeivel kapcsolatosak, vagy pedig a börtön- ill. intézeti élet elemeivel. Néhány példa ezekből: *smasszer* 'őr', *hessz* 'kis ablak az ajtón' *keráló* 'vízmelegítő' *liftezés* 'tárgyak leengedése cérnán, emeletek között', *vamzer* 'áruló, besúgó', *zsernyák*, *kopó* 'rendőr', *budli* 'kés'. Ezek a szavak megtalálhatóak az intézeti szlengben, ám közismert elemei a börtönszlengek vagy a tolvajnyelvnek is, átvételekről van tehát szó.

II. JELENTÉSBELI SZÓALKOTÁS

1. Névadás

A névadás nagyon ritka szóalkotási mód bármely szlengben, gyűjtésem során csupán két lehetséges példát találtam erre a szóalkotási módra. A *dzsinker* szóval, melynek jelentése 'a többiek által kedvelt társ', nem találkoztam más szótárakban, és eredetét a használók sem tudták meghatározni, így besorolható ebbe a kategóriába. (Bár véleményem szerint nem kizárt, hogy az arab mesevilág 'dzsinn' szavából ered.) A másik kétes keletkezésű szó a *gömpi* 'kövér'.

2. Névátvitel

a.) Hasonlóságon alapuló névátvitel

Ez a szóalkotási mód – ellentétben az előzővel – igen gyakori. Abból az emocionális töltésből ered, mely valamennyiünket jellemez a mindennapi életben. Ez az emocionális töltet különösen felerősödik az intézet zárt közegében. A lakók megnevezik és újranevezik az intézetben őket körülvevő dolgokat, illetve mindazt, ami foglalkoztatja gondolataikat a mindennapokban. Olyan szavakról van szó, melyeket minden ember ismer és használ, viszont más jelentést nyernek el az intézeti közegben. Ide sorolható többek között a *banán* 'férfi nemi szerv', *bőrönd*, *buksza* 'női nemi szerv', *gumilabda* 'kövér', *lövöldöz* 'ugrat, zavarba hoz, leéget', *macska* 'érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ', *mikulás*, *pap* 'bíró', *szálloda* 'fogház', *vadmacska* 'nevelőnő' stb.

b.) Érintkezésen alapuló névátvitel

Kevésbé produktív névátviteli eljárás, ám van rá példa: *bőrkabát*, *hatlövetű* 'férfi nemi szerv', *rotyogtatás* 'szellentés'.

3. Jelentésátvitel

A névátvitelnél ritkább jelenségről van szó, elsősorban a hangzáson (hasonlóságon) alapuló jelentésátvitelre találunk példát a szlengszótárban. Így keletkezett például a *rabó* 'rabszállító autó' és a *szilvapálinka* 'Szilva vezetéknevből létrehozott becenév'. Speciális példa a jelentésátvitelre a *volkszvágen* szó, mely a *vamzer* szó hatására nyert új jelentést. A két szó kezdőbetűje ugyanis megegyezik a kiejtésben, de ami még fontosabb, írásban is: W. A *vamzer* 'áruló, besúgó' jelentésű szleng szó egyezményes, nem verbális kommunikáció útján használt jele az ujjakkal megformált W.

Mivel az ismert autómárka logója ugyanígy néz ki, ezért a *volkszágen* szó új jelentése 'áruló, besúgó' lett a javítóintézet szlengjében.

4. Jelentésbővülés / jelentésszűkülés

Kevés szó tartozik ebbe a kategóriába, a kettő közül a jelentésbővülésre akad több példa: *pa-dö-dö* 'kövér' *hektor*, *akhilleusz* 'gyilkos' (ezen szavak esetében a jelentésbővülés a köznevesülés eredménye), *fiam* 'neveltek megnevezése a nevelők által, intézeti társ megnevezése', *dankóros*, *fogyatékos* 'buta, ügyetlen. Jelentésszűkülésen ment át a *meggyaláz* szó, mely a neveltek szlengjében leszűkült a 'szeretkezik' jelentésre.

III. ALAKI SZÓALKOTÁS

1. Szóösszetétel

Az egyik legproduktívabb, és legegységibb szavakat eredményező szóalkotási mód a javítóintézet szlengjében. Legtöbb esetben olyan szóösszetételek jönnek létre, melyeknek mindkét tagját használjuk a mindennapi életben, ám együtt nem fordulnak elő. Az intézeti neveltek kreativitását mutatja ez a szóalkotási mód. Képzettársítások eredményeként jönnek létre e szavak, a metforikus gondolkodásnak sok esetben fontos szerepe van kialakulásukban. A kész szóban már érezhető némi kapcsolat a tagok között, és általában ki lehet következtetni a jelentést. A *dumaperc* elnevezés a látogatási időt jelöli, a szóösszetétel utal az időtartam rövidegére is – ami természetesen nem egy perc, de minden bizonnyal nem lehet olyan hosszú, amilyenre egy fiatal fiúnak szüksége lenne. Ez a körülmény a szó keletkezésének érzelmi töltetét is mutatja. A *halálosautó* jelentése rabszállító autó, az érzelmi töltés szintén jellemzi, hiszen a megnevezés erősen pejoratív értelmű. Ide sorolhatóak még – többek között – a *pumpagyilkos* 'az, aki a vécépumpa nyelével közösül', a *sztáragyú* '1. okos ember 2. olyan valaki, aki nagyra tartja magát, közben egy senki', a *habcsókszájú* 'intézeti társ beceneve, mely szája formájára utal' és a *verézacskó* 'ügyetlen, béna' szavak is, melyek a vizsgált intézet szlengjének tipikus szóösszetételei.

2. Szóképzés

Ebben a részben azokról a szavakról szólok, melyeket az intézeti neveltek hoztak létre. Sok olyan szó szerepel a szótárban, melyek már képzett formájukban kerültek bele az intézeti szlengbe, azokkal nem foglalkozom.

a.) Névszóképzők

A hétköznapi szóalkotáshoz képest a szlengben általában gyakorinak számít az *i-* kicsinyítő képző: *bünti* 'büntárs', *kampi* 'barát', *nagytaki* 'nagyakarítás'. A *gömpi* 'kövér' szóban is a kicsinyítő képzőt érezzük, annak ellenére, hogy a szó eredete nem tisztázott. A mindennapi nyelvhasználatban alkalmazott képzők jellemzőek a szlengre is, a továbbiakban ezeket sorolom: *-ás, -és* : *begyújtás* 'a vécépapír kézre tekerése, majd felgyújtása', *betámadás* 'az az esemény, amikor többen egyszerre támadnak rá ugyanarra a neveltre', *dzseszálás* '1. takarítás, felmosás 2. konzerv felnyitása a földhöz csapva', *partizás* 'az az alkalom, amikor több fiú közösül egy lánnyal', *-ka, -ke*: *bandika, zolika* 'férfi nemi szerv', *-ó, -ő*: *halálosztó* 'doktor', *tábormenő* 'a legnépszerűbb ember az adott környezetben, akit tisztelnek társai', *tubáló* 'cigaretta', *-s*: *bévés kurva* 'bíró', *gyúrós* 'molett', *húsziklós* 'sovány ember, mégis nagyra tartja magát', *kamatos* 'gazdag', *nyalis* 'hízkelkedő', *pelyhes* 'jómódú, pénzes, gazdag', *-ú, -ű*: *csirizfejű, mikrofonfejű* 'nagyhajú', *függönyhajú* 'felfésült hajú', *hatlövetű* 'férfi nemi szerv', *nagylyukú* 'homoszexuális ember'.

b.) Igeképzők

Mindössze két igekepző használatára találtam példát az intézeti szleng körében: *-l*: *bevamzerol* 'besúg', *rejszol* 'önkielégítést végez', *-z*: *lödöz, lövöldöz* 'ugrat, zavarba hoz, leéget', *liftezés* 'tárgyak leengedése cénán emeletek között'

Szólni kell még az igekezők jelentőségéről. Sok szó jelentése módosult igekezők hatására, ez a szóalkotási mód nem ritka jelenség a szlengben. A börtönszlengre különösen is jellemző a szavak számunkra szokatlan igekezőkkel való ellátása, ahogyan az kiderül SZABÓ EDINA gyűjtéséből is. Mivel én is sok példát találtam erre a jelenségre, ez a közös tulajdonság is mutatja a börtönszleng és a javítóintézeti szleng közötti rokonságot. Az általam vizsgált csoport nyelvében legproduktívabb a *be-* igekező, jól példázzák ezt a következő szavak: *becsavar* 'ugrat, zavarba hoz, leéget', *begyújtás* 'a vécépapír kézre tekerése, majd felgyújtása', *bejátszik* 'azonos neművel közösül', *bekóstol* 'újkat megviccel, próbára tesz, beszoktat, tanít', *bepúloz* 'nem

osztja meg a kapott csomagot társaival’, *betámadás* ’az az esemény, amikor többen egyszerre támadnak rá ugyanarra a neveltre’, *bevamzerol* ’besúg’. További igekötők felhasználásával alkotott új szavak: **el-**: *elnyomott* ’érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ’, **fel-**: *fel van törve* ’új az intézetben, de már vagánykodik, menőnek képzei magát’, **ki-**: *kicsapja* ’önkielégítést végez’, *kitanult* ’okos, rafinált’, **le-**: *letesz egy téglát* ’nagydolgot végzi, székel’, **meg-**: *megcsúszott* ’olyan nevelt, aki vesztes lett egy verekedésben’, *meggyaláz* ’szeretkezik, közösül’.

IV. A SZÓALKOTÁS RITKÁBB MÓDJAI

1. Mozaikszó-alkotás

Két meghatározó mozaikszó szerepel a szótárban: *efká* (írásban: FK) ’fiatalkorúak börtöne’ és *bévé* (írásban: BV) ’büntetés-végrehajtás’, melyből további szavak jöttek létre: *bévé bíró*, *bévés kurva* ’bíró’.

2. Szócsonkítás

Az alábbi szavakban ment végbe szócsonkítás: *bünti* ’büntárs’, *nagytaki* ’nagytakarítás’ (ehhez a két szóhoz kicsinyítő képző is járult), *rafkós* ’rafinált’.

3. Szóferdítés

A hangalak változtatása figyelhető meg a következő szitkozódás emfatikus ejtése során: *szíjjá gázt!* A szóferdítés egy másik változatára tipikus példa a *fiam* megszólítás, ahol ragrögzülés (E/1. személyű birtokos személyrag) történt. Hasonló hangzású szóvá alakítás ment végbe a *hajasbanán* ’férfi nemi szerv’ esetében, mely a ’hajasbaba’ szóra vezethető vissza.

V. SZÓJÁRÁSOK

A javítóintézet szlengjében nagyon sok szójárással találkoztam, ez a szótárból is kitűnik. A szleng szórakoztató funkciójáról már esett szó, ezeknek a kialakult szójáráásoknak különösképpen is fontos ismertetőjegye a humor. Sok esetben nem az információátadáson van a hangsúly, hanem a fatikus funkció ellátása a lényeg, azaz a kapcsolatfenntartás végett kommunikálnak egymással a neveltek. A legtöbb szójárás kötözködés eredményeként jön létre. Bár az ilyen odamondásokat úgy is lehet értelmezni, mint felhívást verekedésre, tettelegességig általában nem jutnak el a „szópár-bajozók”, a szórakoztató funkció elsődleges tehát, cél a nevetetés. Számtalan példa

található erre a típusra, néhány közülük: *Bokszolsz az ágyért / seggedért / büdös hú-sért? Még egy ilyen duma, seggeden a duda. Én ütök, te kékülsz! Nyomd el magad büdös kutya! Nem vagyok jó gyerek, csak kurva jól bokszolok.*

A szexualitással kapcsolatos legdurvább kifejezések is szójárások keretében alakulnak ki, például: *Megbaszlak, behánysz. Szopjam ki azt a finom hangodat! Fel-pofoznám a csiklóját. A lelkébe élveznék. Basztam meg a szádat, seggbekuki varázs-erő.* A humort azonban ezek a durva kifejezések sem nélkülözik.

Az újoncok bekerülése is eredményez olyan szokásokat, melyekhez bizonyos szójárások kapcsolódnak. Ilyen például a *Kérd ki a szöges cipőt / gumicsizmát / úszó-sapkát!* utasítás, mely az újoncoknak, csak úgy, mint egy kívülállónak értelmetlennek tűnhet. És valóban, az újoncok ugratására találták ki ezt a „szokást”, miszerint a nevelőktől ki kellene kérni ezeket a tárgyakat. A beilleszkedést pedig pontosan az mutatja, hogy a címzett már tisztában van azzal, hogy ezt az utasítást nem kell komolyan venni. Ez a szójárás tehát minden fiú számára ismert és érthető, aki egy kis időt már eltöltött az intézetben.

Néhány olyan szójárást is sikerült gyűjtenem, amit az intézet dolgozóival kapcsolatban használnak a neveltek. A *Mit evett ez, erőlevest / turbóragót?* kérdés olyan szituációban hangzik el, amikor a nevelőket túlzottan energikusnak és frissnek találják a neveltek, vagy egyszerűen csak nem tetszik nekik a kapott utasítás. A *sas berepült a fészkébe* szójárás pedig az igazgató érkezését jelenti.

VII. Zárszó

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy bemutassam a Debreceni Javítóintézet neveltjeinek nyelvhasználatát, nyelvük iránti attitűdjét, valamint összeállítsam az általuk használt szleng szótárát. Mindezt kérdőívek kitöltésére és interjúk készítésére alapoztam. Az anyaggyűjtés előtt igyekeztem minél többet megtudni az intézetről, továbbá minél nagyobb rálátást nyerni témámra tudományos munkák tanulmányozása által.

Választott feladatomban rendkívül izgalmasnak és tanulságosnak találtam. Egy közösség nyelvhasználata a nyelvészeti szempontú elemzésen túl sok egyéb dologra enged következtetni csakúgy, mint életmód, személyiség, kapcsolatok stb. Különösen érdekes ez olyan esetben, amikor az adott közösség olyan csoportja a társadalomnak, amelyről nem sokat lehet tudni, hiszen el van zárva a külvilágtól. Az anyaggyűjtés során betekintést nyertem az intézeti életbe, és – amennyire a körülmények engedték – közvetlen kapcsolatba kerültem a lakókkal. Mindez sokat segített abban, hogy felfedezzem az intézeti neveltek mindennapjai és az általuk használt nyelv közötti kölcsönhatásokat.

Úgy érzem, sikerült egy átfogó képet nyújtanom a Debreceni Javítóintézet szlengjéről, amit minden bizonnyal további kutatásokkal, egy nagyobb lélegzetvételű munkában még inkább el lehetne mélyíteni mind nyelvészeti, mind szociológiai, mind pszichológiai megközelítésből.

A szótárban használt rövidítések

ált.	általában
<i>durva</i>	durva, bántóan közönséges
fn	főnév
<i>gúny</i>	gúnyos
<i>gyak</i>	gyakori, gyakran használják, mindenki ismeri
ige	ige
ill.	illetve
<i>kedv</i>	kedveskedő
ld.	lásd
mn	melléknév
<i>ritk</i>	ritka, ritkán használják, nem ismeri mindenki
röv.	rövidítés
Szj	szójárás
tn	tárgyatlan (ige)
<i>tréf</i>	tréfás
ts	tárgyas (ige)
ua.	ugyanaz
v.	vagy
vö.	vesd össze

A DEBRECENI JAVÍTÓINTÉZET SZLENGSZÓTÁRA

A, Á

akhilleusz fn *ritk* Gyilkos;

hektor.

alattvaló fn *ritk* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska.**

alexander ~ *Max Cander:* *ritk tréf* Intézeti társ megnevezése;

bohóc.

anyuci fn *gyak* Szakácsnő, konyhai segítő.

áru fn *gyak* Lopott tárgy.
— **cucc; szajré.**

B

badizik tn ige *gyak* Gyúr, erősít.

banán fn *gyak* Férfi nemi szerv. — **bandika; bőrkabát; brájner; bráner; csörgőkígyó; dákó; egyszemű kobra; fekete csó; golyópisztoly; hajasbanán; hatlövetű; hurka; kék manus; kolbász; löncs; maláj barna; matyi; piton; vágottfejű; vazeli-**

nes kolbász; vibrátor; vipera; vitéz; zolika.

bandika fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán.**

baszik Szj: ~*tam meg a szádat, seggbekuki varázserő; Meg~lak, behánysz:* *durva* Olyat közösülök veled, hogy rosszul leszel.

bátya fn *gyak kedv* Barát; **bratyó.**

becsavar ts ige *ritk* Ugrat, zavarba hoz, leéget.

begyújtás fn *ritk* Az az esemény, amikor a vécépapírt kézre tekerik, majd felgyújtják „szórakozásból”.

bejátszik tn ige *gyak* Azonos neművel közösül.

bejátszás fn *gyak* Homoszexuális közösülés. Vö. **szappan.**

bekóstol ts ige *gyak* Újakat megviccel, próbára tesz, beszoktat, tanít.

beleül ~ *a pumpába:* *gyak* Vécépumpa nyelével közösül.

bepúloz ts ige *gyak* Nem osztja meg a kapott csomagot. **Szj:** ~*za a csomagot:* Ua.

betámadás fn *gyak* Az az esemény, amikor többen egyszerre rátámadnak ugyanarra a nevelt-re.

bevamzerol ts ige *gyak* Besúg.

bévé (írásban *gyak.*: BV) fn *gyak* Büntetés-végrehajtás.

bévé bíró fn *gyak* Büntetés-végrehajtási bíró, amikor már megszületett az ítélet, ez a bíró dönti el, hogy az ítéletből kap-e az elítélt engedményt.

bévés kurva fn *ritk* Bíró; *hosszú kabátos.*

bír Szj: *~om, csak a falak ~ják; ~, csak az öklöm ~ja:* Illemhelyen, székelés során történő fizikai erőfeszítésre utal.

bohóc fn *gyak* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska.**

boksz fn *gyak* Verekedés, balhé.

bokszol tn ige *gyak* Verekedik, balhézik. **Szj:** *~sz az ágyért? v. ~sz a seggedért? v. ~sz a büdös húsért?* Felhívás verekedésre. **Szj:** *Nem vagyok jó gyerek, csak kurva jól ~ok.*

bórkabát fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán.**

bőrönd fn *ritk* Női nemi szerv. — **buksza; bukszus; muf.**

brájner v. *~ maiszter:* fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán. Szj:** *indul a ~ maiszter:* Szexuálisan izgatott állapotba kerül a férfi nemi szerv.

bráner fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán. Golyós ~:** Férfi nemi szerv, amibe kicsi, lecsiszolt fogkefedarabokat nyomnak fel, hogy jobban tudjanak teljesíteni közösüléskor.

bratyó fn *gyak, kedv* Barát. — **földi; kamp; kampi; országos cimborra; öcskös; sógor; span; tesó; vérem.**

budli fn *ritk* Kés; **csúri.**

búj Szj: *~jál el!* Csúnya nő megszólítása.

buksza fn *gyak* **1.** Női nemi szerv; **bőrönd. 2.** Nő; **bukszus, muf.**

bukszus fn *gyak* **1.** Női nemi szerv; **bőrönd. 2.** Nő; **buksza.**

busman fn *ritk* Szakállas, nagy hajú ember.

bünti fn *gyak* Büntárs.

bütyök fn *ritk* Egy nevelő beceneve.

C

cigi egy *csík ~:* Egy karton cigaretta. *Egy láda ~:* Egy doboz cigaretta.

cipő Szj: *Kérd ki a szöges*
~t: *gyak* Új intézeti társ ugratása.
Értelmetlen „feladat”, miszerint
társai arra biztatják az újoncot,
hogy kérje ki a nevelőtől a szöges
~t. Vö. **gumicsizma; úszósapka.**

colos fn Egy magas nevelő
beceneve.

cucc fn *gyak* Lopott tárgy;
áru.

Cs

csajka fn *gyak* Az intézet-
ben használt tányér, edény.

csap Szj: ~d *fel magad-*
nak: gyak Tartsd meg magadnak!
(önző; **púlos** embernek mondják)

csicska fn *gyak* Érvénye-
sülni nem tudó, másokat kiszolgáló
intézeti társ. — **alattvaló; bo-**
hóc; droid; elnyomott;
fasztalicska; fasztarisznya;
hobo; kutya; macska; rambó;
robot; veréb.

csillagkapu fn *ritk* A javí-
tóintézet bejáratának biztonsági
kapui.

csinibabák fn *ritk* Sza-
kácsnők.

csirizfejű fn *ritk* Nagyhajú;
mikrofonfejű. Szj: *Ütlek, borulsz* ~.

csónak fn Lábtörlő.

csörgőkígyó fn *ritk* Férfi nemi
szerv; **banán.**

csúri fn *ritk* Kés; **budli.**

D

dákó fn *gyak* Férfi nemi szerv;
banán.

dankóros mn *gyak* Buta; ügyet-
len; **fogyatékos.**

della fn *ritk* Pénz. *Tele van ~val:*
ritk Gazdag, pénzes; **pehelyes; úri. —**
dollár; lé; lóvé; mani; zsé; zseton;
zsozsó.

dob Szj: ~d *fel a kezedet!* v. ~d
fel a segged!: *gyak* Felhívás verekedés-
re.

dollár fn *ritk* Pénz; **della.**

dög fn *gyak* Haverok megszólí-
tása egymás között.

droid fn *gyak* Érvényesülni nem
tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ;
csicska.

duma Szj: *Még egy ilyen ~,*
seggeden a duda: tréf Mondóka;
amennyiben nem hagyja abba a köteke-
dést a fenyegetett, megverik.

dumaperc fn *ritk* Látogatási idő.

dühöngő fn *gyak* Az a helyiség, ahova a magára és másokra veszélyes fogvatartottakat zárják. — **gumiszoba; rácsos.**

Dzs

dzseszálás fn **1.** *gyak* Takarítás, felmosás. **2.** *ritk* Konzerv felnyitása a földhöz csapva.

dzsinker fn *gyak* A többiek által kedvelt társ, olyan, akire odafigyelnek, megállja a helyét; **jógyerek.**

dzsungelharcos fn *gyak* Férfi. [Nővel való közösülésre utal.]

dzsúnior fn *tréf* Jól/rosszul/sokat táncoló egyén.
Szj: Hé ~!

E, É

efká (írásban *gyak.*: FK) *gyak* Fiatalkorúak, kiskorúak börtöne.

egyszemű *~kobra: gyak* Férfi nemi szerv; **banán.**

elakadásjelző fn *ritk, tréf* Női ruházat megnevezése.

elcsúszik Szj: *El akarsz csúszni?:* Kötelkedés.

elnyom Szj: *El van ~va: gyak* Nem tud érvényesülni; vesztes. *~d el magad:* Annak mondják, aki **1.** túl nagy hévvel magyaráz. **2.** veszített a verekedésben. **Szj:** *~d el magad büdös kutya!*

elnyomott fn *gyak* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska.**

epilepciás mn *ritk* Buta, ügyetlen; **fogyatékos.**

erőleves Szj: *Mit evett ez, ~t? gúny* Nevelőkre mondják, amikor azok túlzottan energikusak és frissek. Vö. **turbóragó.**

erőszakos *~ makkszopás: gyak* Nemi erőszak.

év Szj: *Mi ez a két ~, leülöm a vécn.* Mondóka; nem sok ez az ítélet, könnyen kibírom.

F

fakabát fn *ritk* Rendőr. — **kópó; kutya; zsernyák; zsingáló.**

fal négy ~ között egy ember: *gyak* Fogvatartott.

farcson fn *ritk* Intézeti társ gúnyneve.

farkastörvény fn *ritk* Az intézeti élet minden napjainak, szabályainak megnevezése.

fasz ~*ra húz*: *durva* Közösül. **Szj**: ~*ra húz*lak! *Kapd be ~om, szólj egy szót!*: 1. Felhívás közösülésre. 2. Kötekedés.

fasztalicska fn *ritk, durva* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska**.

fasztarisznya fn *ritk, durva* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska**.

fater fn *gyak* 1. Apa 2. Nevelők megnevezése.

fekete ~ *cső*: fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán**.

felpofoz **Szj**: ~*nám a csiklóját*: Közösülnék vele.

feltör *Fel van törve*: Új az intézetben, de már vagánykodik; menőnek képzelet magát.

fiam fn *gyak* 1. Neveltek megnevezése a nevelők által. 2. *tréf* Intézeti társ megnevezése. **Szj**: ~ *voltál valamikor*: Baráti szófordulat. **Szj**: *Egyetek ~im*: Akkor hangzik el, amikor valaki csomagot kap, és azt megosztja a többiekkel. **Szj**: *Ha megszólalsz ~, ha nem, lányom vagy*. Barátom

akkor vagy, ha jót mondasz / kiállsz mellettem.

fogyatékos mn *gyak* Buta; ügyetlen. — **dankóros; elnyomott; epilepciás**.

földi fn *gyak* 1. Ugyanabból a megyéből, faluból származó intézeti társ. 2. *kedv* Barát; **bratyó**.

friss ~ *hús*: Újonnan érkezett intézeti társ. Vö. **bekóstol**.

függönyhajú mn *ritk* Fel van fésülve a haja.

G

gádzsi fn *gyak* Nő, lány. — **láki; rányi; romnyi; séj**.

gádzsó fn *ritk* 1. Férfi. 2. Magyar ember.

gáz **Szj**: *szíjjá'* ~*t*: *ritk* Szitkozódás.

gecifejú fn *ritk* Anya.

golyópisztoly fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán**.

góré fn *gyak* Főnök.

gömpi fn *gyak* Kövér. — **gumilabda; pacal; pa-dö-dö; pöfi; teve**.

gumicsizma **Szj**: *Kérd ki a ~t*: *gyak* Új intézeti társ ugratása. Értelmetlen „feladat”, miszerint társai arra biztatják az újoncot, hogy kérje ki a nevelőtől a ~t. Vö. **cipő; úszósapka**.

gumilabda fn *gyak* Kövér;
gömpi.

gumiszoba fn *gyak* Az a helyiség, ahova a magára és másokra veszélyes fogvatartottakat zárják; **dühöngő.**

Gy

gyere 1. Szj: ~, *engem basszál meg: durv* Nemi erőszak elkövetőjének mondják. **2. Szj:** ~ *ide egy pofonér', ha nem, akkor kettőt kapol: tréf* Felhívás verekedésre. ~ *ki a végére.* Ua.

gyúrós fn *ritk* Molett szakácsnő megnevezése.

H

habcsókszájú fn *ritk* Intézeti társ beceneve, mely szája formájára utal.

hajasbanán fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán.**

halálosautó fn *ritk* Rabszállító autó.

halálosztó fn *ritk* Doktor-nő az intézetben.

hallgat Szj: ~*ss, mert ki-nyallak pörgőben!:* *ritk* Fogd be a szád, vagy megverlek!

hatlövetű fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán.**

hektor fn *ritk* Gyilkos;
akhilleusz.

hessz fn *gyak* Kis ablak az ajtón, amin benéz az ör / nevelő; **szektorrács.**

hobo fn *gyak* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; buta, ostoba; **csicska.**

hókuszpók fn *ritk* Alacsony nevelő beceneve.

homokgép fn *ritk* Homoszexuális ember; **köcsög.**

hurka fn *gyak* Férfi nemi szerv;
banán.

hús *büdös* ~: *gyak* Fenék. **Szj:** *Üss a büdös ~ért!* *gyak* Felhívás verekedésre. Vö. **boksz.**

húszikilós fn *ritk* Sovány ember, mégis nagyra tartja magát. Vö. **pattog**

J

janipapó fn *ritk* Intézeti társ beceneve.

játszik 1. be van játszva: Homoszexuális ember; **köcsög. 2. Szj:** *oda-vissza játszák: gyak* Homoszexuális férfiak ugyanazt a szexuális élményt nyújtják egymásnak; **retúrozik.**

jócsávó fn *gyak* A többiek által kedvelt társ, olyan, akire odafigyelnek, megállja a helyét; **jógyerek**.

jógyerek fn *gyak* A többiek által kedvelt társ, olyan, akire odafigyelnek, megállja a helyét; *Jó kis gyerek*: Ua. — **dzsinker**; **jócsávó**; **sztár**.

K

kabátos *hosszú ~ ritk* Bíró. — **bévés kurva**; **mikulás**; **pap**; **plébános bácsi**; **úr**; **zorro**.

kajakkúrás fn *ritk* Nemi erőszak.

kamatos mn *ritk* Gazdag.

kamp fn *gyak, kedv* Barát; **bratyó**.

kampi fn *gyak, kedv* Barát; **bratyó**.

kék ~ *manus*: fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán**.

kékül **Szj**: *Én ütök, te ~ülsz*: *gyak* Verekedők mondják egymásnak.

képregényhős fn *ritk* Valaki, aki nagyra tartja magát, de a többiek ezt nem így látják.

keráló fn *ritk* Vízmelegítő, cigaretta meggyújtásához használják.

kicsapja ts ige *gyak* Önkielégítést végez. Vö. **repülő**.

kisfater fn *gyak* Nevelők megnevezése.

kitanult mn *gyak* Okos, rafinált.

kolbász fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán**.

kopó fn *ritk* Rendőr; **fakabát**.

köcsög fn *gyak* 1. Homoszexuális ember. — **homokgép**; **nagylyukú; ratyi**. 2. Buta; ostoba; **fogyatékos**.

közkegyelem fn *ritk* Ha az újonc közösül a vécépumpa nyelével, akkor nem ugratják tovább, azaz ~et kap. **Szj**: *~mel kiengedik*. Ua. Vö. **beleül**.

kula fn *gyak* Széklet.

kulázik tn ige *gyak* Nagydolgot végzi, székel.

kutya fn **1.** *gyak* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska**. *Büdös ~*. Ua. **Szj**: *Nyomod el magad büdös ~*. ld. **elnyom**. **2.** *kedv* Párbeszéd: „*Csapj bele*” „*Jó ~*”: Reggeli köszönés. **3.** *gyak* Rendőr; **fakabát**.

kurva **Szj**: *Jó a dumád, ő a ~d*. Mondóka.

L

lajhár fn *ritk* Lassú ember.

láki fn *ritk* Nő, jó nő;
gázsdí.

lányom fn *gyak* Intézeti
társ lenéző megszólítása. Vö. **fi-**
am 2.

lazáskodik tn ige *gyak*
Úgy viselkedik, mint aki nagyon
népszerű; **sztár fm.**

lé fn *gyak* Pénz; **della.**

légiós idegen ~: Újonnan
érkezett nevelt, aki nagyon nép-
szerűnek gondolja magát. Vö.
lazáskodik.

lehajol Szj: ~ *a szappa-*
nért: *gyak* Homoszexuálisan kö-
zösül; **bejátzás.**

lélek durva Szj: *A lelkébe*
élveznék: Szeretkeznék vele;
megbasznám; **meggyaláznám.**

letesz Szj: ~ *egy téglát:*
Nagydolgát végzi, székel.

leütés ~es makkszopás:
Nemi erőszak.

liftezés fn *gyak* Tárgyak
leengedése cernán emeletek kö-
zött, inkább börtönben jellemző.

lóvé fn *gyak* Pénz; **della.**

lödöz ts ige *gyak* Ugrat,
zavarba hoz, leéget.

löncs fn *ritk* Férfi nemi
szerv; **banán.**

lövöldöz ts ige *gyak* Ugrat, za-
varba hoz, leéget. *Ki~. Ua.*

M

macska fn *ritk* Érvényesülni
nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti
társ; **csicska.**

makkszopás → *Erőszakos / le-*
ütéses ~.

maláj ~barna: *ritk* Férfi nemi
szerv; **banán.**

mami fn *ritk* Nevelőnő, otthon-
vezető.

mani fn *gyak* Pénz; **della.**

máró fn *gyak* Kenyér.

matyi fn *gyak* Férfi nemi szerv;
banán.

matyizik tn ige *gyak* Önkielégí-
tést végez.

megcsúszott mn *ritk* Olyan ne-
velt, aki vesztes lett egy verekezésben.

meggyaláz ts ige Szeretkezik,
közösül, megbasz; **lelkébe élvez.**

menyus fn *ritk* Intézeti társ be-
ceneve.

mesekocsi fn *ritk* Rendőrautó.

mikrofonfejű fn *ritk* Nagyhajú;
csirizfejű. Szj: *Ütlek, borulsz ~.* Kötöz-
ködés.

mikulás fn **1.** *ritk* Bíró;
hosszú kabátos. **2.** *ritk* Szakállas
nevelő beceneve; **szakállas.**

mó fn *cig gyak* Ember, fér-
fi; **more.**

more fn *cig gyak* Ember,
férfi; **mó.**

moslék fn *gyak, tréf* Az in-
tézetben kapott ennivaló.

muf fn *gyak* **1.** Női nemi
szerv; **bőrönd.** **2.** Nő; **buksza.**

muter fn *gyak* Anya.

N

nagyfejek fn *ritk* Az inté-
zet vezetői.

nagylyukú fn *ritk* Homo-
szexuális ember; **köcsög.**

nagyok A ~. *gyak* Az inté-
zet vezetői.

nagytaki fn *gyak* Nagyta-
karítás.

néger fn *gyak* Cigány.

négyszemű mn *ritk* Szem-
üveges.

néma ~ *gyilkos:* Csendes,
nem szeret beszélni.

nokedli mn *gyak* Gyenge.

Ny

nyalis mn *gyak* Hízelkedő, olyan
társ, aki a nevelőknek hízeleg.

nyúlbéla fn *ritk* Sovány.

O, Ó

országos ~*cimbora:* *gyak, kedv*
Barát; **bratyó.**

Ö, Ó

öcskös fn *gyak, kedv* Barát;
bratyó.

P

pacal fn *ritk* Kövér; **gömpi.**

pa-dő-dő fn *gyak* Kövér; **gömpi.**

pakli fn *gyak* Dohány.

pap fn *ritk* Bíró; *hosszú kabá-
tos.*

partizás fn *ritk* Az az alkalom,
amikor több fiú közönsül egy lánnyal.

pattanás fn *ritk* Szökés.

pattog Szj: *Ne ~j már te asz-
szony!:* Ne beszélj annyit, ne vagány-
kodj!

pelenka Szj: *Fel van ~zva:*
Nyakig fel van húzva a nadrágja.

pelyhes mn *ritk* Jómódú, pénzes, gazdag; ld még: **della**.

pitbull fn *ritk* Intézeti csoportba tartozók megnevezése. — **rottweiler**; **selyemfiú**.

piton fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán**.

plébános ~ *bácsi*: *ritk* Bíró; *hosszú kabátos*.

plekni ~*ből leüt*: *ritk* Többen lefognak valakit, egy pedig leüti.

pöfi fn *gyak* Kövér; **gömpi**.

professzor fn *gyak* Okos; **tudós**.

puding mn *gyak* Gyenge.

puller fn *gyak* Önző intézeti társ, aki nem osztja meg a kapott csomagot.

púlos mn *gyak* Önző, nem osztja meg a kapott csomagot.

pumpagyilkos fn *ritk* **1.** Az, aki a vécépumpa nyelével közösül. Vö. **beleül**. **2.** Homoszexuális ember.

R

rabó fn *ritk* Kisebb rabszállító autó. Vö. **tornádó**.

rácsos fn *ritk* Az a helyiség, ahova a magára és másokra veszélyes fogvatartottakat zárják; **dühöngő**.

rafkós mn *gyak* Okos, rafinált.

rág Szj: ~*jam ki a húsodat*: Kedveskedő v. kötekedő szófordulat.

rák Szj: *Megyünk a ~ba dolgozni*: Megyünk a kertbe, a hidegbe dolgozni.

rambó fn *ritk* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska**.

rányi fn *gyak* Lány, nő; **gádzsi**.

ratyi fn *gyak* Homoszexuális ember; **köcsög**. ~ *buzogány*: Negatív megszólítás.

rejszol tn ige *gyak* Önkielégítést végez.

repülő Szj: *elment már a ~*: *ritk* Önkielégítés végzése utáni állapotra utal.

retúrozik tn ige *gyak* Homoszexuális férfiak ugyanazt a szexuális élményt nyújtják egymásnak; *oda-vissza játszák*.

rigó fn *ritk* Cigaretta; **tubáló**.

robot¹ fn *ritk* Robothangú oktató beceneve.

robot² fn *ritk* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; **csicska**.

rómeó ~ és *júlia*: *tréf* Két fiúra használt kifejezés, akik sok időt töltenek együtt, vagy láthatóan nagyon összelelegedtek.

romnyi fn *gyak* **1.** Nő; **gádzsi.** **2.** Feleség.

rottweiler fn *ritk* Intézeti csoportba tartozók megnevezése; **pitbull.**

rotyogtatás fn **1.** *ritk* Szeretkezés. **2.** *gyak* Szellentés.

rúgdos Szj: ~unk *egyed*: Focizunk.

S

sas fn *ritk* Igazgató. **Szj:** A ~ *berepült a fészkébe*: *ritk* *tréf* Megérkezett az igazgató.

scooby fn *ritk* Kajla-, nagy fülű ember.

seggarc fn *ritk* Vagány.

séj fn *ritk* Nő, lány; **gádzsi.**

selyemfiú fn *ritk* Intézeti csoportba tartozók megnevezése; **pitbull.**

sír Szj: *Mikor megszületett, nem ő ~t fel, hanem az orvos.* *tréf* Ugratás.

sloz fn *ritk* Illemhely.

smasszer fn *gyak* Őr, rendész. — **sztár; szteroidos; zshivány.**

span fn *gyak, kedv* Barát; **bratyó.**

spangli fn *gyak* Füves cigaretta.

sógor fn *gyak, kedv* Barát; **bratyó.**

spicli fn *gyak* Áruló, besúgó; **vamzer.**

stoki fn *gyak* Négy lábú szék, ülőke.

Sz

szájkaratés fn *ritk* Szájhős.

szajré fn *gyak* Lopott tárgy; **áru.**

szakállas fn *ritk* Szakállas nevelő beceneve; **mikulás.**

száguld ~unk és *félünk*: *gúny* Rendőrségi szlogen a „szolgálunk és védünk” analógiájára.

szálloda fn *gyak* Fogház.

szappanfelelős fn *gyak* Olyan nevelt, aki engedi, hogy közösüljenek vele, hagyja magát. Vö. **lehajol.**

szar Szj: *Megy a ~csimbók ~ni:* Megy nagydolgot véghez.

szegény ~ ember *pihenője*: *gyak, tréf* Illemhely.

szektorács fn *ritk* Kis ablak az ajtón, amin benéz az űr / nevelő; **hessz.**

szilvapálinka fn Becenév, vezetéknev alapján.

szop Szj: ~*jam ki azt a finom hangodat: durva* Kötözködés.

szósz ~ *ember: ritk* Gyenge, jellemtelen ember.

szőrös ~*szofi ritk* Cigaretta.

sztár fn *gyak* **1.** A többiek által kedvelt, népszerű társ, olyan, akire odafigyelnek, megállja a helyét; **jógyerek.** **2.** *gúny* Nagyra tartja magát, közben egy senki. **3.** *gyak* Rendész, ör; **smasszer.**

sztáragyú fn *gyak* **1.** Okos ember. **2.** Olyan valaki, aki nagyra tartja magát, közben egy senki.

sztár fm fn *gyak* Magáról sokat képzelő, feltűnősködő, magát sztárnak képzelő egyén. Vö. **lazáskodik.**

szteroidos fn *gyak* Rendész, ör; **smasszer.**

szütyő fn *ritk* Kapott csomag.

T

tábormenő fn *gyak* A legnépszerűbb ember az adott környezetben, akit tisztelnek társai.

takony fn *gyak* Gyerek, fiatalabb.

taknyos fn *gyak* Gyerek, fiatalabb.

tarzan fn *ritk* Külső tulajdonságokból adódó becenév, gúnynev.

tátika fn *ritk* Ennivaló.

tégla fn *gyak* Az, aki kiviszi a híreket az intézetből.

tesó fn *gyak, kedv* Barát; **bratyó.**

teve fn *ritk* Kővér; **gömpi.**

toll ~ *és vajkereskedő: ritk, tréf* Tolvaj.

tornádó fn *ritk* Nagyobb rabszállító autó, börtönöknél. Vö. **rabó.**

toszás fn *ritk* Szeretkezés. **Szj:** *Meg~lak.*

tré fn, mn *gyak* Baj, rossz. ~ *van:* Baj van.

tubáló fn *gyak* Cigaretta; **rigó.**

tudós fn *gyak* Okos; **professzor.**

turbórágó Szj: *Mit evett ez, ~t?* *gúny* Nevelőkre mondják, amikor azok túlzottan energikusak és frissek. Vö. **erőleves.**

tvikszezés fn *ritk* Szexuális előjáték egy fiú és egy lány között.

U, Ú

úr fn *ritk* Bíró; **hosszú kabátos.**

úri mn *ritk* Jómódú, gazdag; ld még: **della**.

úszósapka Szj: *Kérd ki az ~t: gyak* Új intézeti társ ugratása. Értelmetlen „feladat”, miszerint társai arra biztatják az újoncot, hogy kérje ki a nevelőtől az ~t. Vö. **cipő; gumicsizma**.

Ü, Ű

ügy foglyos ~:ritk Az a szituáció, amikor valakinek két ügye van, az egyik miatt van bent az intézetben, a másikat éppen tárgyalják.

ügyvéd Szj: *~ vagy? tréf* Mit okoskodszt?

ütőképes mn *gyak* Verekedésben győztes.

V

vadgerinc fn *ritk* Intézeti társ beceneve.

vadmacska fn *ritk* Nevelő.

vágottfejű fn *ritk* Férfi nemi szerv; **banán**.

vak mn *ritk* Rosszul látó, kancsal. Külső tulajdonságból adódó becenév, gúnynev.

vamzer (írásban *gyak.*: wamzer) fn *gyak* Áruló, besúgó; **spicli. Szj:** *Hátdadra teszünk egy ~t: tréf* Fenyegetés; be fogunk köpni.

vazelin *~es kolbász 1.* Férfi nemi szerv; **banán. 2.** Férfi nemi szerv, amibe fecskendővel belenyomják a vazelint, hogy jobban tudjanak teljesíteni a közösülés során.

veréb fn *gyak* Érvényesülni nem tudó, másokat kiszolgáló intézeti társ; ügyetlen, béna; **csicska. Szj:** *Ha ~et akarsz fogni, fogd meg a fejed, és szállj ki a rácson.*

verébzacsó fn *ritk* Ügyetlen, béna; **veréb**.

vérem fn *ritk, kedv* Barát; **bratyó**.

veterán fn *gyak* Már hosszabb ideje az intézetben lévő fogvatartott.

vibrátor fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán**.

villám fn *ritk, gúny* Lassú ember beceneve. ~ *Jack:* Ua.

vipera fn *gyak* Férfi nemi szerv; **banán**.

visz Szj: *~i a csoportot / zárkát / intézetet / börtönt: Meghatározó vezéregyéniség a csoporton / zárkán / intézetben / börtönön belül. Párbeszéd: „Én ~em az intézetet” „Seggeddel” v.*

„Száddal” („Én vagyok a vezér-
egyéniség.” „Csak a szád / fene-
ked nagy.”)

vitéz fn *ritk* Férfi nemi
szerv; **banán**.

volkszvágen (írásban v.
mutogatva *gyak.*: W) Áruló, besú-
gó; **vamzer**. **Szj**: ~*nel járkál*: *ritk*
Besúgja társait.

Z

zolika fn *ritk* Férfi nemi
szerv; **banán**.

zorro fn *ritk* Bíró; *hosszú kabá-
tos.*

Zs

zsé fn *gyak* Pénz; **della**.
zsernyák fn *gyak* Rendőr; **faka-
bát**.

zseton fn *gyak* Pénz; **della**.
zsingáló fn *ritk* Rendőr; **faka-
bát**.

zsivány fn *gyak* Rendész, őr;
smasszer.

zsozsó fn *gyak* Pénz; **della**.

Bibliográfia

- ANDERSSON, LARS–TRUDGILL, PETER (1990): *Bad Language* [Rossz nyelv]. London.
- ARONSON, ELLIOT (1997): *A társas lény*. Budapest.
- BACHÁT LÁSZLÓ (1988): Az ifjúsági nyelv és változatai. In: *A magyar nyelv rétegződése. (A magyar nyelvészek IV. nemzetközi kongresszusának előadásai)*. Szerk. KISS JENŐ és SZÜTS LÁSZLÓ. Budapest.
- BÁRCZI GÉZA (1932): *A „pesti nyelv”*. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 29. sz.) Budapest.
- BONDESON, ULLA (2002): Az argó ismerete mint a bűnözői közösségbe való beilleszkedés mutatója. In: *A szlengkutatás 111 éve*. Szerk. VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. (Szlengkutatás 4. sz.) Debrecen. 159-196.
- DEME LÁSZLÓ (1987): *A beszéd és a nyelv*. Budapest.
- ÉK SZ = JUHÁSZ JÓZSEF–SZÓKE ISTVÁN–O. NAGY GÁBOR–KOVALOVSKY MIKLÓS szerk.: *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest, 1978.
- HALÁSZ LÁSZLÓ–HUNYADY GYÖRGY–MARTON L. MAGDA (1979): *Az attitűd pszichológiai kutatásának kérdései*. Budapest.
- JELISZTRATOV, VLAGYIMIR (1998): *Szleng és kultúra*. Debrecen.
- KALCSÓ KRISZTINA: *Az aszódi fiúnevelő intézet szlengszókincse*. (Szakdolgozat). Debrecen.
- KIS TAMÁS (1991): *A magyar katonai szleng szótára (1980–1990)*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 60. sz. Debrecen.
- KIS TAMÁS (1997): Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk. KIS TAMÁS. (Szlengkutatás 1. sz.) Debrecen.
- LABOV, TERESA (2002): Társadalmi és nyelvi különbségek serdülők között. In: *A szlengkutatás 111 éve*. Szerk. VÁRNAI JUDIT SZILVIA és KIS TAMÁS. (Szlengkutatás 4. sz.) Debrecen. 303-334.
- PENTTINEN, ANTTI (1984): *Sotilasslangiu Sanakirja* [A katonai szleng szótára]. Porvoo–Helsinki–Juva.
- PÉTER MIHÁLY (1999): „Húsz év múlva” (Régebbi és újabb gondolatok a szlengről).

In: *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*. Szerk. FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. (Szlengkutatás 3. sz.) Debrecen. 25–39.

REPKA TÜNDE ÉVA (2004): *Javítóintézeti argó és szocializáció*. (Szakdolgozat). Debrecen.

SZABÓ EDINA (2000): *A mai magyar börtönszleng és szótára*. (Doktori disszertáció). Debrecen.

SZILÁGYI N. SÁNDOR (1999): A csoportjellegű szövegek. In: *Mi a szleng?* Szerk. FENYVESI ANNA, KIS TAMÁS, VÁRNAI JUDIT SZILVIA. (Szlengkutatás 3. sz.) Debrecen. 9-12.

SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTERIUM DEBRECENI JAVÍTÓINTÉZETÉNEK honlapja:
<http://www.dji.hu/indexhu.html> Elérés dátuma:
2007.02.01

WATZLAWICK, PAUL–BEAVIN, JANET HELMICK–JACKSON, DON D. (1997): Az emberi kommunikáció pragmatikája. In: *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény*. Szerk. LENGYEL ZSUZSANNA. Budapest.

WIKIPÉDIA, A SZABAD LEXIKON. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Szleng> Elérés dátuma:
2007.02.06